БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ОКТЯБРЬ 14 ПЯТНИЦА № 206 (3400)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Канаданың Даштыкы Херектер Министри Л. Б. Пирсонну Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы (1 арын).

Совет-канада дыңнадыг (1 арын).

Канаданың Даштыкы Херектер Министри Дээрги Лестер Б. Пирсоннуң Москвадан үнүпкени (1 арын).

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИ ӨӨРЕНИП ТУРАРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ В. Николаев.— Марксизм-ленинизм — пролетариат диктатуразының дугайында (2 арын).

К. Сарыг. — Кедээнин чаа чүүлдери (3 арын).

КИНО Н. Андреев. — «Амыдыралдың кичээндирии» (3 арын).

Д. Шагдыр. — Районда эмнелге албан черлериниң кышка белеткелин экижидер (3 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлериниң Прагада чеде бергени (4 арын).

Совет Эвилелиниң Чазак төлөөлериниң баштыңы М. А. Сусловтуң Берлиндеп үнүпкени (4 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлериниң Югославияда чоруп турары (4 арын).

Польша-совет найыралдың ниитилелиниң съездизи (4 арын).

1905—1907 чылдарның революциязынга алдар болдурган Варшавада эртем сессиязы (4 арын).

ЗООТЕХНИК

Кедээ ажыл-агыйның хөгжүлдези дээш демиселге зоотехниктериң ролюн үнелеп четпес. Малдың баш санын өстүреринiң, ыладгыя оон продуктулуун бедиреринiң дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш январь Пленумнарының доктаалдарын амыдыралга чедишкиниг күүседир дээш бистиң областың колхозтарында, совхозтарында, МТС-теринде ажылдап турар зоотехниктер улуг ажылдарны кылып, чаа-чаа чедишкиннерни чедип ап турардар.

СЭКП ТК-ның сентябрь, январь Пленумнарының соонда Бии-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның колхозтарында зоотехниктиг хандырыга көскүү-биле экижээн. Ол районнарның СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнары мал ажылынче кичээнгейни күштелдирип, ниитиниң малының продуктулуун бедиринче угланган ажылдарны боттандырарынче зоотехниктериң харыысалгазын бедиткеннер. Оон түңнелинде малдың баш санын өстүреринiң болгаш продуктулуун бедиреринiң талазы-биле багай эвес көргүзүглер чедип алдынган.

Колхозтарда ажылдап турар хөй-хөй зоотехниктериң аразында Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозта зоотехник эш Корамыслова, Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозта зоотехник эш Арестова, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта зоотехник эш Тур болгаш өскелер-даа көскү ажылдарны кылганнар. Бо эштер колхоз баштаар черлери-биле, колхозта партия эге организациялары болгаш колхозчулар-биле сырый, дем-каттыжыышкынныг ажылдап, ниитиниң мал ажылын эртемге болгаш мурнакчы дуржулгага үнделилеп хөгжүдерин боттандырып, малдың продуктулуун бедиреринiң талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алганнар. Чижээ «Кызыл тараачын» колхозтуң зоотехниги эш Корамыслова биле «Революцияның чалбыжы» колхозтуң зоотехниги эш Арестова олар саар инектериниң чемгерилгезин рацион ёзугаар чорударын, одарладыышкынны план ёзугаар болгаш одар эдилеп-тирилгезин барымдаалап чорударын, саалданы зоотехниктиг чурумнар ёзугаар боттандырарын организастаан. Бо саалда чылында ол колхозтарның сүт-бараан фермаларында инек бүрүзүнден-не ортумаа-биле 1125 — 1139 литр сүттү саан айрылган хандырылганнар. «Күш-ажылдың хостуу» колхозта зоотехник эш Тур ол колхозтуң мал семиртилгезин чедишкиниг организастаан.

Оон-биле чергелештир областың колхозтарының хөй кезиннде ажылдап турар зоотехниктер шыдажыр аргажок четпестерни болдуруп турарлар. Хөй-хөй колхозтарда малдың чемгерилгезин амдыгаа чедир-де багай организастап турар. Малды тургузу азыраарын, рацион ёзугаар чемгерерин, малдың чайгы семиртилгезин, инектериң саалдазын зоотехниктиг чурумнарны барымдаалап чорударын Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Тес-Хем районнарның зоотехниктери боттандырбайн келген. Мооң түңнелинде бо районнарда малдың эткир, сүткүр, дүккүр продуктулуу бедивейн турар.

Инектериң сүткүр продуктулуун бедиреринiң кол оруктарының бирээзи болза, оларны быжаларындан чарып саарын организастаары болур. Бо ажылды боттандырарының талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында болгаш «Элегес» совхозта ажылдап турар зоотехниктер эдилеп ажылдарны кылган. Ынчалзажок, ол чугула ажылды зоотехниктериң баштап шыдаваанындан областа инектериң 40 ажыг хуузун амдыгаа чедир-де быжалары-биле эдирип сагбышаан турар.

Малдың продуктулуун бедиринге быжыг чем суур шиитпирлиг рольдуг. Ындыг турбуже, Бай-Тайга, Таңды районнарының зоотехниктери бо ажылче кичээнгей салбааннар.

Мал фермаларын механизастаарының айтырыын шиитпирлээринге зоотехниктериң ролю улуг. Боттарының харыысалгазын билип, инициативачы ажылдап турар зоотехниктер бо талазы-биле улуг ажылдарны кылып, фермаларны механизастаарын чедип ап турар. Ынчалза-даа областа зоотехниктериң хөй нуруузу бо ажылга киришпейн турары канчап-даа таарышпас.

Зоотехниктериң болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа тускай эртемниглериниң ажыл-чорудулгазын партия, совет организацияларының талазындан кайдала эки удуртуп турар болдур, ында олар чедишкиниг ажылдап турарын практика бадытказан. Ындыг турбуже зоотехник кадрларның ажылынга удуртулганы, контрольду болгаш дузаламчыны Таңды, Тес-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның партия, совет организациялары четпес боттандырын келген. Мооң түңнелинде ол районнарда кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, ылаңгыя зоотехниктер кошкак ажылдап, харын чамдык зоотехниктер ажылга харыысалга чок чорукту болдуруп турган. Оларның чижээнге Кызыл-Мажалык МТС-тиң кол зоотехниги эш Трусовту, ол-ла МТС-тиң «Совет Тыванның беш чылы» колхозта зоотехник эш Анай-оолду, «Кызыл тараачын» колхозта зоотехник эш Барованы киирип болур. Бо эштер хамаарышкан колхозтарынга зоотехниктиг хемчегленни боттандырбайн, ажыл шагының барык хөй кезиин конторага олуруп, хуузунда херээн кылыры-биле кызыгаарлап келгеннер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң колхозтарга зоотехния болгаш агрономия хандырылгазын экижидер, агрономнарны болгаш зоотехниктерни МТС-териң штадындан колхозтарже шилчидер дугайында шиитпирин областың зоотехниктери, кедээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилери-биле кады сагыш-сеткилдиң ханызындан деткип хүлээп албышаан, ол шиитпирни кедээ ажыл-агыйны күчүлүг кедүреринге, колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга улуг салыышкын кылдыр көрүп турарлар. Партияның кыйгырыынга харыы кылдыр патриоттуг чоруун илередип, колхоз кежигүнүнге кирер дугайында билдириишкинин киирген зоотехниктериң, агрономнарның саны областа хүн-бүрү көвдеп турар. Колхозка кирер дугайында билдириишкиннерин зоотехниктериң иштинден бир дугаарында Шагаан-Арыг МТС-тиң зоотехниги эш Батурин болгаш Кызыл-Мажалык МТС-тиң зоотехниги эш Сарыглар олар киирген-нер.

Агрономнарны болгаш зоотехниктери МТС-териң штаттарындан колхозтарже шилчидериниң ажылы бо чылдың ноябрь 1-де доозулган турар. Ынчангаш, бо чугула, политиктиг ужур-уткалыг ажылды ала-чаягаарлаашкын-биле эвес, харын партия организацияларының башталгазы-биле чорударын СЭКП-ниң райкомнары, МТС-терде, колхозтарда партия эге организациялары боттандырар хүлээлелиг.

Мал ажылын улам бедик чадаже кедүреринiң, малдың продуктулуун бүгү хемчег-биле бедиреринiң талазы-биле зоотехниктериң мурнунга харыысалгалыг сорулганы партия салган. Бо сорулганы күүседири дээш демиселге областың зоотехниктери колхозчу массаларның ортузунга улуг организакчы ажылды калбартыр хүлээлелиг. Малдың чемгерилгезинге зоотехниктиг чурумнарны сагыыры, малчыннарга практиктиг дузаны чедирери, оларның ортузунга эртемниң чедишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы нептередири — зоотехниктериң кол сорулгазы.

Колхозтуң, совхозтуң ажылы дээш идепкейлиг, чүткүлүг ажылдап турар зоотехниктер колхозчуларның, совхозтар ажылдакчыларының хүндүткелин чаалап ап, зоотехниктиг хемчегленни малчыннарның боттарының идепкейлиг дузаламчызы-биле болгаш киржилгези-биле чедишкиниг күүседип турар. Эки түңнелдерни чедип алырының дүлүүрү — бир дугаарында-ла ажылдакчының болунда болур дээрзин зоотехник бүрүзү билзе чогуур.

Зоотехниктериң ажылынга тодаргай практиктиг дузаны көргүзери, зоотехниктиг хандырылганың хөрээнге шын угланыышкынны бөөри, оларның амыдыралынче, хандырылгазынче, кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирери—СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде партия эге организацияларының, МТС-териң, совхозтарның директорларының, колхозтар баштаар черлериниң кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг.

СОВЕТ-КАНАДА ДЫҢНАДЫГ

Канаданың Даштыкы Херектер Министри Лестер Б. Пирсон Совет Чазактың аалчызы болуп октябрь 5-тен эгелээш 12-те чедир ССРЭ-те турган.

Л. Б. Пирсон Москвага турганының үезинде Совет күрүнениң удуртур ажылдакчылары-биле ужурашкан болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов-биле, Даштыкы Садыг Министри Н. Г. Кабанов-биле база ССРЭ-ниң Культура Министриниң хүлээлгезин күүседип турар С. В. Кафтанов-биле чугаалажышкыннар кылган.

Ол ужуражышкыннар үезинде болган беседаларга Канаданың талазындан Л. Б. Пирсонну үдеп чоруур: Даштыкы Садыг Министриниң оралакчызы М. У. Шарп, Даштыкы Херектер Министриниң оралакчызы Дж. Холмс, а ол ышкаш Канаданың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Дж. Б. К. Уоткинс олар киришкен.

Совет талазын чугаалажышкыннарга киришкеннер болгаш: ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы В. А. Зорин, ССРЭ-ниң Канадада Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Д. С. Чувахин болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң 2-ги Европа килдизиниң эргелекчизи В. Я. Ерофеев.

Ол ужуражышкыннар болгаш беседалар чүректиң ханызындан байдалга эртип, оларның ийи чурттарынга хамаарышкан тускай айтырыгларны киириштир элээн хөй айтырыгларга, а ол ышкаш улустар аразынга улуг ужур-дузалыг өске-даа айтырыгларга хамаарышкан. Саналы-онаалдар солчуушкуну талаларның бодалын эң тодаргай билчиринге чедирген, ол чорук ийи чурттарның аразынга эки харылзаалардың өзеринге идиг бөөр.

Күрүнелер аразынга тайбыңны болгаш найыралдыг харылзаларынче угланган чаагай тура-сорук болгаш сеткилдиң ханызындан күзел-чүткүл турда, күрүнелериң алы бөлүк күрүнелериң аразында тайбың аргалар-биле шиитпирлеп болоас болгу дег айтырыглар турбайн турар деп чүвени хүлээп көрген. ССРЭ-биле Канада кежигүннери болун турар чепсегленнишкиннерни дүжүрер талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының комиссиязының адакы Комитединде бодалдар чоокшулашканының болгаш чепсегленнишкиннерни дүжүреринiң айтырыын эң дүрген шиитпирлээринге идиг бөөриниң эргежок чугулазынга хамаарыштыр үзел-бодалдарның шиитилешкек чоруу тургустуганының ол фактызынга боттарының сеткили ханганын В. М. Молотов биле Л. Б. Пирсон илергейлээн. Ол онза чугула чүүлдү чедип алыр төлээде, чурттар аразынга өүзүрежир чорукту хөгжүдер болгаш айыыл чок чоруктуң сагыын сеткилин улгаттырар деп дугуржун алдынган. Улустар аразының харылзаларынга улам ыңайты таарыштырылгаже угланган хемчеглер аңаа бараан болур ужурлуг. Дөрт күрүнелериң Чазактар Баштыңнарының бо чылдың июльда Женевага болган чөвүлел хуралының шиитпирлери хөй-хөй айтырыгларны ам-даа шиитпирлээр ужурлуг тураажок, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынга идиг бергени сеткил ханыышкыны-биле демдеглетинген.

В. М. Молотов Женева чөвүлел хуралының даргаларының бирээзи болуп турганы-биле база Канада Индий-Кыдатта хайгаарал болган контроль талазы-биле делегей комиссиязында киржип турары-биле холбаштыр Индий-Кыдат айтырыын чугаалажыр арга болдунган. Тайыңчыдыганы деткип база дайын чорудулгаларын болдурбазын деткип тургаш, бергелер турзажок, Женева дугуржулгаларын боттандырар чорукту чедип алырын оралдашса чогуур деп доктаатынган.

Л. Б. Пирсониуң келгени эң-не таарымчалыг принципти сагын тургаш, кайы-кайызынга ажыктыг чорукка үндезилээш, ССРЭ-ниң болгаш Канаданың аразынга садыг дугуржулгазын кылырының аргазын өөренип көөрүнге база ажыглатынган. Улустар аразынга садыглажышкын талазы-биле янзы-бүрү мооңдактарны чайладырынче угланган хемчеглерниң чугулазын ийи Министрлер хүлээп көрген. Ийи чурттарга ажыктыг таарымчалыг түңнелдерни бөөринге идеген болур Москвага эгелеп-тирилгезин, транспорт, кедээ ажыл-агый талазы-биле кады ажылдажылга дугайты хемчеглерни, а ол ышкаш Арктика районнарында эртем-шинчилел ажылдарының дугайында информацияларның чамдыктарын солчуруп көөрүнүң эргежок чугулазының дугайын дугуржун алган.

Парламент төлөөлериниң кайы-кайызынга баржыры ССРЭ-ниң болгаш Канаданың аразынга кайы-кайызын эки билчиринге, оларның аразынга харылзааларны быжыглаарынга идиг бөөр ийик деп дугуржуушкун база чедип алдынган.

Политиктиг болгаш экономиктиг айтырыгларны оларның Чазактарының канчаар көөрүнүң ылгалдыы тайбыңның хөрээнге болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзаларга идиг бөөриниң эргe-ажыынга болгаш күзелинге үндезилээш хөй-хөй практиктиг айтырыгларның талазы-биле кады ажылдажылгага шаптык болбас ужурлуг деп чүвени Даштыкы Херектер Министрлери хүлээп көрген. Ындыг кады ажылдажылга чүрт бүрүзү өске чурттуң иштики херектерин холгаарлаваашының принципинге үндезилетинген турар болгаш ийи чурттарның бүгү делегейге тайбыңны тургузарынга болгаш аймыл чок чорукту хандырарынга кады ажылдаар деп күзели-биле сорук кирер.

Л. Б. Пирсон ССРЭ-ден чоруурунуң мурнунда Крымга чораан, аңаа ону ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев хүлээп алган.

Канаданың Даштыкы Херектер Министри дээрги Лестер Б. Пирсоннуң Москвадан үнүпкени

Совет чазактың чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинде чоруп турар Канаданың Даштыкы Херектер Министри дээрги Лестер Б. Пирсон октябрь 11-де Москвадан Сталинградче ужуп чорупкан. Дээрги Л. Б. Пирсонну Совет Эвилелиниң Канадада Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Д. С. Чувахин, ССРЭ-ниң Канадада элчиниң чөвүлекчиси В. А. Логинов, Канаданың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Дж. Б. К. Уоткинс, чөвүлекчилер Г. Игнатьев болгаш Р. Крепо, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Канадада Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Д. С. Чувахин.

Чүректиң ханызындан болгаш найыралдыг санал-онаал солчуушкуннарының байдалынга болган беседаның соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев олар Л. Б. Пирсонга аллар кылдыр дүштеки шайлалга тургусканнар.

Канаданың болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметинген Төп аэродромга дээрги Л. Б. Пирсонну үдээннер болза: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов, Даштыкы Садыг Министри Н. Б. Бабанов, ССРЭ-ниң Балык Үлетүрүүнүң Министри А. А. Ишков, ССРЭ-ниң Ыыш Үлетүрүүнүң Министри Г. М. Орлов, Аар Машина Тудуушкун Министри К. Д. Пе-тухов, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы В. А. Зорин, ССРЭ-ниң Совхозтар Министриниң Оралакчызы С. В. Кальченко, ССРЭ-ниң Культура Министриниң Оралакчызы В. Н. Сурин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң колегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң 2-ги Европа килдизиниң Эргелекчизи В. Я. Ерофеев, Моссоветтиң күүскомунуң Даргазының Оралакчызы Н. И. Бобровников, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Протокол килдизиниң Эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар И. Н. Якушкин, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары.

Канаданың Садыг Министриниң Оралакчызы М. У. Шарп, Канаданың Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы Д. Холмс, Канаданың Даштыкы Херектер Министриниң Министерствозунуң парлалга киддизиниң Начальниги Р. Данн, Канаданың ССРЭ-де элчиниң чериниң ажылдакчылары, Москвада турар дипломаттыг төлөө черлериниң баштыңнары, парлалга төлөөлекчилери дээрги Л. Б. Пирсонну база үдээннер.

Москвадан үнүптериниң мурнунда дээрги Лестер Б. Пирсон микрофон мурнунга дараазында медеглелди кылган:

— Бөгүн Москвадан Сталинградче болгаш Крымче чоруп тура, боже, Совет Эвилелиниче келир деп чалалгазы дээш, чүректиң ханызындан хүндүлээшкин дээш база маңаа меңээ көргүскен чүректиң ханызындан хүлээп алышкын дээш дээрги Молотовка болгаш Совет чазактың өскедаа кежигүннеринге сеткилим-ханызындан өөрүп четиргенимни бирги эдилеп-тирилгезинде илереткеним-ни дээш база оон аңгыда бистиң ийи чурттарывыстың аразында найыралдарны экижиринге-даа, шоолуг улуг эвес хемчеелдиг-даа болза, тайбыңның хөрээн быжыглаарынга ажыктыг болур деп идеген турар мен.

(СЭТА).

Польша Улус Республиканың кино чуруктарының фестивалының чедишкини

Польша кино чуруктар бистиң чуртта улуг чедишкиниг болуп турар. Чүгле сөөлгү чылдарның иштинде оларны 120 миллион ажыг кижи көрген.

Польша-совет найырал айы-биле чергелештир ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң организастааны Польша Улус Республиканың кино чуруктарының октябрь 3-тен 9-ка чедир Москвага, Ленинградка, Киевке, Минскиге болгаш Вильнюске эрткен үшкү фестивалы польша кино уранчүүлүнүң ёзулуг байырлалы болган. Ол болза, польша кинематографияның чедип алган чаа-чаа чедишкиннериниң көргүзүү болган.

Польша кино чуруктар Москвага дыка улуг сураглыг болуп турар. Оларны 40 ажыг кино театрларга болгаш клубтарга көргүзүп турган.

Фестиваль хүннеринде совет кижилер оларга шагда-ла ынак болу берген «Амыдыралдың оруктары», «Фригий сылдызының адаанда», «Бежээлээ бар кудумчузундан», «Шопенниң аныяк чорааны» деп кино чогаалдарны, «Варшава» деп документалдыг кинону база катап көргеннер. «Салгакчылар» болгаш «Карьера» деп уран-чечен чаа чуруктар-биле совет кижилер танышкан.

Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чанында кинематографияның төп эргелелиниң даргазы Леонард Беркович баштаан польша кино ажылдакчыларының төлөөлери фестивальга киришкен. Оон составында режиссёр Анджей Байда, киноактёрлар Збигнев, Юзефович болгаш Урпуля Монджиньска, кинематографияның төп эргелелиниң ажылдакчызы Мария Сокорока.

Москваның «Ударник» деп кино театрынга польша аалчыларның көрүкчүлер-биле ужуражышкыны болган. Киноларны ажылдап кылып турганының дугайында, чаа планнарының дугайында аалчылар солун чүвелерни чугаалаан. Бо ужуражышкын польша болгаш совет улустарының аразында найыралдың чүректиң ханы байдалынга эрткен. Ам Польшаның кино ажылдакчыларының төлөө кежигүннери Ленинградта чоруп турар.

Польша Улус Республиканың кино чуруктарының фестивалы октябрь 9-та доозулган. Чүгле Москвага польша киноларны чартык миллион кижи көрген.

(СЭТА).

Индияның ус-тывыш кылыгларының делгелгезинiң Москвада ажыттынганы

Индияның ус-тывыш кылыгларының делгелгези октябрь 8-те Москвага, Горький аттыг культура болгаш дыштаныгланың Төп паркынга ажыттынган. Павильонның мурнунда шөлду Индий Республиканың болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн турган.

Делгелге ажыттынарынга келгеннериниң аразында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. М. Пузанов, ССРЭ-ниң министрлери П. Я. Антропов, В. П. Зотов, Л. Р. Корниец, П. И. Паршин, Н. С. Рыжов, чамдык министерстволарның төлөөлекчилери, культураның болгаш уран-чүүлүнүң ажылдакчылары бар. Индияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини К. П. Ш. Менон болгаш элчин чериниң ажылдакчылары, база ол ышкаш Москвада чамдык элчин черлериниң болгаш төлөө черлериниң баштыңнары база ажылдакчылары олурушкан.

Бүгү-эвилелдиң садыг палатазының баштаар чериниң даргазының хүлээлгезин күүседип турар И. И. Гордеев палатаның болгаш совет хөй-ниитиниң мурнундан делгелгениң организакчыларынга болгаш тургузукчуларынга, чыылганнарга допчу сөс-биле байыр чедирип чүве чугаалаан. Индий ус-тывыш кылыгларының делгелгези ССРЭ биле Индияның аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы оон ынай хөгжүдеринге болгаш быжыдарынга бараан болур деп идегелди ол илереткен.

Оон соонда элчин К. П. Ш. Менон чүве чугаалаан. Ажыттынып турар делгелге болза, ийи чурттарның аразында найыралды болгаш кайы-кайызын билчир чорукту моон соңгаар быжыдарының оруунда кайгамчыктыг чүүл болур деп идегелди ол илереткен.

Элчин Индияның чаңчылы-биле павильонче кирер ажикте деннерни кыпсыпкан. Делгелге ажыттынган.

Олурушканнар шуптузу өлчиниң сообиле 22 муң экспонаттарны делгээн залдарже чорупканнар. Бирги залда— Индий Республиканың президентизи Раджендра Прасадтың, Махатма Гандиниң, Индий Республиканың премьер-министри Джавахарлал Нерунуң улуг чуруктары.

Хөй санныг делгеглерни эртпишаан, көрүкчүлер индий ус-тывышчыларының кылыгларын көрүп турган. Гималайлардан, Барыын Бенгалиядан, Кашмирден болгаш Мурнуу Индиядан база чурттуң өске-даа кезектериниң келген чүүлдерни көрүп болур. Чаан сөөгүнден сиилип кылган кылыглар, металлдан каастап кылган, мрамордан, алгыдан кылган кылыглар, хевистер, янзы-бүрү пестер көрүкчүлериниң хайгааралын хаара тыртып турар.

Делгелгени чыылганнар улуу-биле сонуургаан. Баштайгы хүнде аңаа каш муң кижи чораан барган.

(СЭТА).

Ленинград метрозунуң оруу-биле бирги шенелде поезд эрткен

ЛЕНИНГРАД. Ленинград метрополитенинин тудугжуларының болгаш ажылдакчыларының улуг байырлалы болган. Чер адаанын демир оруунуң шугуму-биле бир дугаар поезд эрткен. Орукту болгаш шимчээр составты эдиктир маннадыры эгелээн.

Мытищинин машина тудуушкунунуң заводунга кылган, чаа будаан будуу кылданайнып турар вагоннарлыг состав Ленинградтың мурнуу-барыын кыдыында турар «Автово» станциядан 6 шак 22 минутта үнүпкен. Составтың шенелде төрүүшкунун Ленинград метрозунуң депозунуң ажыглал талазы-биле начальникинин оралакчызы Н. Климов башкарып чоруткан. Ол хөй чылдарның дургузунда найыслаалдың чер адаанын поездилерин башкарып турган.

Ленинград метрозунуң вагоннарының иштинде Метрополитен тудуушкунунуң инженерлери болгаш ажылчыннары, архитекторлар, станцияларның төлевилелчилери, хөй ниити организацияларының төлөөлекчилери.

Поезд чоорту шимчеп чорупкан. Чер адаанын станцияларының чараш залдары пассажирлериниң мурну-биле улаштыр-улаштыр эртип турган. Шугумну болгаш оон тудугларын ажылдадып киирериниге белеткеп турар монтажниктер, мраморщиктер, монтерлер, орукчулар, харылзаачылар, шимчедикчилер ам чер бүрүзүнде күженнишкиниг ажылдап турар.

Станцияларда ажылдап турар чүс-чүс кижилер бир дугаар поездини өөрүшкүлүг уткып турар.

7 шак 06 минутада поезд Москва вокзалда «Восстания шөлү» деп сөөлгү станцияда чедип келген.

Шенелде поезд элээн каш чоруушкуннарны кылган.

(СЭТА).

Кубаньчылар өске районнарга миллион гектар тарааны ажаашкан

КРАСНОДАР. Чурттуң төп болгаш чөөн талакы районнарынче дүжүт ажаажын чораан комбайнерлер Кубаньче эвин чаныы турарлар.

Арзамас областан Курган МТС-тиң комбайнеру Социалистиг Күш-ажылдын Маадыры А. Матухно чедип келген. Кызыл-Октябрьский районга ол 22 хонуктуң дургузунда 870 гектар тарааны кескен болгаш 10300 центнер тарааны бункерден берген. Механизаторнуң күш-ажылын эки төлөөн. Ол 11 муң рубльди болгаш 5 тонна тарааны алган.

Бо чылын өске областарже болгаш крайларже тараа ажаажыры-биле үш чүс хире комбайнерлер боттарының машиналары-биле чорутканнар. Олар крайдан дашкаар миллион ажыг гектар тарааны ажаап алганнар.

(СЭТА).

Канаданың Даштыкы Херектер Министри Л. Б. Пирсонну Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы

ЯЛТА, октябрь 11. (СЭТА). Бөгүн Канаданың Даштыкы Херектер Министри Л. Б. Пирсон болгаш ону үдеп чоруур кижилер Крымның Мурнуу эрининге чеде бергеннер.

Севастопольга Л. Б. Пирсонну хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы С. В. Сосницкий уткаан. Маадыр хоорайга «Севастополь камгалалының» панорамазын көргеш, аалчылар Мисхорже чорутканнар.

Мисхорга Л. Б. Пирсонну ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев хүлээп алган.

Беседага киришкеннер болза: Канаданың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Дж. Б. К. Уоткинс, чөвүлекчилер Г. Игнатьев болгаш Р. Крепо, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Канадада Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Д. С. Чувахин.

Чүректиң ханызындан болгаш найыралдыг санал-онаал солчуушкуннарының байдалынга болган беседаның соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев олар Л. Б. Пирсонга аллар кылдыр дүштеки шайлалга тургусканнар.

Марксизм-ленинизмни өөренип турарларга дузаламчы

Марксизм-ленинизм—пролетариат диктатуразының дугайында

Маркс биле Энгельс болза, капитализмни революсчу ёзу-биле дүжүреринин, пролетариат диктатуразын турғузарының төөгүлүг эргежок чугулазын эртемниг үндезинге көргускеннер. Төөгүлүг чаа үеним —империализмниң болгаш пролетар революцияларының үезиниң байдалдарында — В. И. Ленин болгаш оон хераанның шынчы уламчылакчызы И. В. Сталин пролетариаттың диктатуразының дугайында өөредигни улам ыңай хөгжүткеннер. Ленинниң удуртулгазы-биле Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязы, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелинге даянып алгаш, Россияга социалистиг революцияның тиилелгезин болгаш пролетариаттың диктатуразын турғузарын чедип алган, делегейде бир дугаар социалистиг күрүнени турғузарын хандырган.

ССРЭ бүгү шылгалдаларны шыдажып эртпишаан, социализмниң тиилетирбес шивээзи кылдыр, тайбынның, демократияның болгаш социализмниң улуг лагерин баштап турар индустриалдыг-колхозчу күчүлүг күрүне кыддыр хуулган.

Пролетариат диктатуразының төөгүлүг эргежок чугулазы

Марксизмниң үйдезин кол чүүл болза, капиталистиг нинтилелди коммунистиг нинтилелче революстуг ёзу-биле чаартырының чепсээ болур пролетариаттың диктатуразының төөгүлүг эргежок чугулазының дугайында түңнелди кылганы болур.

«Гот программазын шүгүмчүлээни» деп бодунуң ажылында Маркстың бижээни болза: «Капиталистиг болгаш коммунистиг нинтилелдиң аразында капиталистиг нинтилелди коммунистиг нинтиледче революстуг ёзу-биле чаартырының үези туруп турар. Ол үеге политиктиг шилчилге үези база дүгжүп турар, ол үениң күрүнези болза, пролетариаттың революстуг диктатуразындан өске кандыг-даа болуп болбас» (К. Маркс, Ф. Энгельс. Шилип алган чогаалдар, 1952 ч. т. II арын 23).

Пролетариаттың диктатуразы болза, өөрүкчү аңгылардан бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин хавырып алырынга болгаш оларны нинтиниң өнчүзү кылырынга, буржуазияның удурланыышкынын базарынга, даштыкы дайзыннардан чаа нинтилелди камгалаарын хандырарынга эргежок чугула. Пролетариатты нинтилелдиң күрүне талазы-биле удуртулгазын хандырып, пролетаржы эвес ажылчы массаларны, хамыктың мурнунда тараачыннарны социалистиг ёзуга кижизидип, социализмни болгаш коммунизмни турғузуп шыдаар аргалыг күш кыддыр кижизидеринге болгаш канналдырарынга пролетариаттың диктатуразы эргежок чугула.

Бо төөгүлүг сорулгаларны капитал-биле демиселдиң хераанге канналган, бүгү ажылчы болгаш дарлаткан чоннарны удуртуп шыдаар, амгы нинтилелдиң эң мурнакчы болгаш революсчу аңгызы болур чүгле пролетариат шинтирлеп шыдаар. Пролетариаттың диктатуразы коммунизмниң долу тиилелгезин чедип алырынга пролетар революциязының эң чугула даныр күүү болгаш чепсээ болуп турар ужуру ында.

Пролетариаттың диктатуразының төөгүлүг чайлаш чогун эртем ёзугаар бүзүреткеш, пролетариаттың диктатуразы боду аңгы чок коммунистиг нинтилелче чүгле шилчилге болуп турар деп Маркс көргүскен. 1852 чылдың марттың 5-те Вейдемейерге бижээн чагаазында Маркс оон кылган чаа үүлү даразында үүлүү бадыткаарында болур деп бижээн: 1) аңгыларның туруп турары бүдүрүлге хөгжүдезиниң төөгүлүг тодаргай үе-чадаларыбле холбашкан, 2) аңгы демисели пролетариаттың диктатуразынга чайлаш чок кирер, 3) ол диктатура кандыг-даа аңгыларны узуткаарынга болгаш аңгы чок нинтилелди турғузарынга чедирер чүгле шилчилге болур.

Ленинниң демделээни-биле алырга, Маркс бо үүлдериңге бодунуң өөрединиңиштики утказы болгаш буржуазияның мурнакчы бодалчыларының үеледериңден үндезин ылгалдыын илереткен. Марксизмден оон революстуг үндезин шынарын — пролетариаттың диктатуразының дугайында өөредигни хоозурадып турган Каутскийни болгаш өске-даа оппортунистерни сойгалап илереткишаан, пролетариаттың диктатуразының дугайында айтырыг марксизмде кол чүүл болур, ынчангаш аңгыларның демиселин хүлээп билир чорукту пролетариаттын диктатуразын хүлээп билириңге чедирер кижи ёзулуг марксист-ол болур деп В. И. Ленин айтып турган.

Пролетариаттың диктатуразының дугайында марксисчи өөредиг В. И. Ленин биле И. В. Сталинның чогаалдарында улам ыңай хөгжээн. Пролетариаттың диктатуразы турғустуна берген соонда аңгы демиселди чиде бербес, харын чүгле бодунуң хевирин өскертип, кадыг-дошкун характерлиг болу бээр деп В. И. Ленин көргүскен. Шилчилге үезинде совет нинтилелдиң хөгжүдези ленинизмниң ол айтылгазын долузу-биле бадыткаан. Социалистиг улуг чаартылгаларны боттандырар дээш эрги делегейниң бүгү күштериниң кадыг-дошкун калчаалыг удурланыышкынын совет улус тиилеп эрткени билдингир болгай.

Бистиң чуртка дарлакчы аңгыларны узуткаанының болгаш совет нинтилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс-эви турғустунганының соонда аңгы демиселиниң чидиг чоруу ССРЭ-ден бүгү делегей ареназынче шилчий берген. Совет улус өжээннешкек капиталистиг делегейге удур демиселге коммунизмни турғузуп турар. Империализмниң хоралыг кара күштери социализмниң хераан бүгү-ле аргалар-биле үзерин, капитализмниң кинчизинден хосталган улустарны капиталдың эрге-чагыргазынга катап кирерин оралдажып турарлар. Капиталдың хартаачылары капитализмниң бүгү делегейге тергидээшкинин катап турғузар дээш чаа дайынны күштүү-биле белеткеп турарлар. Империалистиг разведкалар ССРЭ-же болгаш социалистиг лагерьнин өске-даа чурттарынче шпионнарны, хоралакчыларны, үрегдекчилерни чорудуп турарлар.

Капиталистиг делегейниң реаксылыг күштеринге удур совет улустун демиселин чүгле даштыкы күшке удур демисел кылдыр ынчаар көрүп болбас. Бүгү делегейниң буржуазиязы ССРЭ-де бодунуң аңгы талазы-биле чөленгинжин ышкынганы чугаа чок. Ынчалза-даа, Совет эрге-чагырганга удур демиселге империалистиг буржуазия ажылган болгу-дег кандыг-бир хоралакчы идегеттер бистиң чуртувуста шуут чок деп болбас. Буржуаз үзелдиң болгаш буржуаз аажы-чанчылдарның эдилекчилери—бистиң улузувустун чажыт дайзыннары,— чылча шаптырган өөрүкчү аңгыларның дириг шаарлары: ол дээрге мурнунда контрреволюстуг бөлүктериниң болгаш партияларның киржикчилери турган, ам чаштынып, чагдыныр алган ындыг идегеттер бисте ам-даа артыш калгылаанар. Бо бүгү хоралыг идегеттер база албан дужаал сүрер, чүгле бодун бодаар кижилер, мораль талазы-биле үрелип будулганнар—нинтилелде шаарланчак идегеттер—буржуаз разведкаларга ажыглал болуп турарлар. Чүзүн-баазын буржуазчы болгаш националисчи үзелдери, кижилериниң угаан-медерелинде капитализмниң өске-даа артыышкыннарын деткип база диргизер дээш идеологтуг чорудулганың бүгү хевирлерин капиталистиг хүрээлээшкин база ажыглап турар.

Эрги делегейниң реаксылыг күштеринге удур бодунуң ужур-дузазының талазы-биле төөгүлүг аңгы демиселинге совет улус болза, бүгү делегейниң пролетариадының болгаш делегейниң бүгү депшилгелиг күштериниң деткимчезин ажыглап, делегейниң социализм болгаш демократия лагериниң баштакчы күжү болуп турар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле улам бурунгаар хөгжүп турар. Империалистиг хартаачыларның эжелекчи планнарынга удур совет кижилер болунуң сорулгазы—социализмни турғузары, нинтилелдиң аңгыларга үлетинин турарын чок кылыры, нинтилелдиң бүгү кежигүннерин ажыл-ишчилер кылыры, кижини кижи мөлчүүр чорукту бүгү дөстерин чок кылыры болур» (Чог., т. 29, арын 358).

Политиктиг эрге-чагырганы бодунуң холунга алган ажылчын аңгының шинтирлээр ужурлуг политиктиг, экономиктиг болгаш шериг талазы-биле сорулгаларының бүгү түүнү хаара тулуп турар пролетариаттың диктатуразының үш талаларының утказының дугайын Ленин биле Сталин үндезилээн. Ол үш талалар:

1) Пролетариаттың эрге-чагыргазын дарлакчыларны базарынга, чурттун камгалалынга, өске чурттарның пролетарийлери-биле харылзааны быжыглаарынга, бүгү чурттарга революцияны хөгжүдеринге болгаш тиилелиринге ажыглаар.

2) Пролетариаттың эрге-чагыргазын ажылчы чоннарны болгаш дарлаткан массаларны буржуазиядан шуут хоорулдурарынга, бо массалар-биле пролетариаттың эвилелин быжыглаарынга, бо массаларны социалистиг турғузуушкуннуң хераанче хандыдарынга, бо массаларны пролетариаттың күрүне талазы-биле удуртурунга ажыглаар.

3) Пролетариаттың эрге-чагыргазын социализмни организастаарынга, аңгыларны чок кылырынга, аңгылар чок нинтилелче, социалистиг нинтилелче шилчип киреринге ажыглаар. Чүгле бо бүгү үш талалар каттышканда ам пролетариаттың диктатуразының дугайында долу болгаш эчизинге четкен билиишкинни биске бээр деп И. В. Сталин демделээн.

Пролетариаттың диктатуразы бодунуң үе-чадаларлыг болгаш бодунуң ажылында янзы-бүрү хевирлерлиг база методтарлыг. Хамааты дайынның үезинде диктатураның күчүледдиг талазы кол хөделип турган, социализм тудуушкунунуң үезинде тайбын, организакчы культура ажылдары кол черни эзлеп турар. Чурт камгалалының сорулгаларын шинтирлээри күрүне органнарының ажыл-агый-организакчы болгаш культура-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгалары чокка болдунмас деп чүве билдингир. Пролетариаттың диктатуразының тайбын ажыл-агый болгаш культура кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының чедишкиниг болурунуң эргежок чугулазы ышкаш даштыкы дайзыннардан чурту камгалаары база эргежок чугула болур.

Пролетариаттың диктатуразы болза, ажылчын аңгы удуртукчу рольду ойнап турар үеде пролетариат биле куш-ажылчы тараачын массаларның аңгы талазы-биле эвилелиниң онза хевири болурун, марксизмни улам ыңай хөгжүтүшаан, В. И. Ленин көргүскен. Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели —пролетариаттың диктатуразының дээди принциви. Ол эвилелдиң үндезини болза, помещиктиг мөлчүлгеге болгаш капиталистиг дарлалга удур демиселге, чаа, коммунистиг нинтилелди турғузар дээш демиселге ажылчын аңгы биле куш-ажылчы тараачын массаларның экономиктиг болгаш политиктиг үндезин эрге-ажыктары чаңгыс аай болуп турарында.

ССРЭ-де социализм турғузуушкунунуң чедишкиннери ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин быжыглап, оларның аразында быжыглаарын, колхозчу тараачыннарның болгаш бистиң ёзулуг улусчу интеллигенциявыстың эп-найыралдыг кады ажылдажылгазынга үндезилээш, совет нинтилелдиң күчүлүг шимчедикчи күжү болу берген совет нинтилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви турғустунган. Ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннарның эвилели совет турғузугнун бузулбас үндезини, ССРЭ-ге коммунистиг нинтилелди чедишкиниг турғузарының эң чугула негелдези болуп турар. Совет улустуң күжүн болгаш күчүзүн, чангыс эвин болгаш сырый каттышканын илередип турар бо эвилели быжыглаар херекке бистиң Коммунистиг партиявыс үргүлчү сагыш салып турар.

Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин моон соңгаар улам быжыглаарының экономиктиг үндезини болза, социалистиг үлетүрну болгаш көдээ ажылагыйны бүгү хемчег-биле хөгжүдери, колхоз турғузуун быжыглаары, колхозтарның орулгазын көвүдедири болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай амыдыралын улам өстүрери, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның соксаал чок өзүп турар материалдыг, культуралыг негелделерин максималдыг хандырары болур. Ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарының чайыннанчак илерээшкини болза, аар үлетнүрну бүгү хемчеглер-биле хөгжүдериниң партийжи угланыышкыны болур, аңаа үндезилээш көдээ ажыл-агыйның күштүг көдүрүүшкүнүн, улустун хереглеп чүүлдерин бүгүреринин партия болгаш чазак организастап турар.

Пролетариаттың диктатуразы болза, хөй нуруу болур ажылчы чоннарның дарлакчы өвөөш нуруугга удур угланган демократиязы, демократияның чаа дээди хевири болуп турар. ССРЭ-ге дарлакчы аңгыларны узуткааны-биле холбаштыр эчизинге чедир сайзыраан совет социалистиг демократияны боттандырган. ССРЭ-ниң 1936 чылдагы Конституциязы чажыт бадыдаашкынныг бүгү-нинтинин, деп болгаш дорт соңгулда эргезин турғускан.

Буржуаз демократия болза, дарлатырган хөй нуруугга удур угланган дарлакчы өвөөш нуруунуң демократиязы-дыр дээрзин В. И. Ленин хөй удаа онзалап демделеп чораан. Буржуазия болза, бодунуң тергиндекчи байдалын база ажылчы чон массаларның эрге-шөлээ чок байдалын хосталга болгаш деп эрге дугайында хоозун каас чугаа-биле кезээде чаап чажырып турарлар.

Демократия деп билиишкин бодунуң социал-политиктиг ужур-утказын төөгүде бир дугаарында-ла ССРЭ-ге алган. Буржуаз демократияның үезинде, улустуң эргечагыргазы хей хоозун чугаа болуп турган болза, бистиң чуртувуста херек кырында барымдаа болуп боттанган. Совет Эвилели болза, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның социалистиг күрүнези болур, ында бүгү эрге-чагырга ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң нүүрүнде хоорай болгаш көдээниң ажылчы чоннарының холунда турар деп ССРЭ-ниң Конституциязында айыткан.

Социалистиг демократияның экономиктиг үндезини болза, ажыл-агыйның капиталистиг системазын болгаш бүдүрүлгениң чепсек-херексеринде хуу өнчүзүн үзуткаанының, кижини кижи мөлчүүр чорукту чок кылганының түңнелинде бүдүрүлгениң чепсек-херексеринде нинтиниң өнчүзүнүң турғустунганы болуп турар. Шак аңаа үндезилээш ёзулуг демократияны, ССРЭ-ниң Конституциязында магадылап дүрүмчүткен совет хамаатыларның улуг эргелерин болгаш хосталгаларын боттандырар аргалыг болган.

Пролетариаттың диктатуразының механизминин, оон «хөделдирикчилериниң» база угландырыкчы күжүнүң дугайында айтырыгны В. И. Ленин ханызы-биле болгаш бүгү тала-биле ажылдан кылган. Коммунистиг партия болза, пролетариаттың диктатуразының удуртукчу болгаш башкарыкчы күжүнүң үндезини. Марксисчи-ленинчи партияның удуртулгазы — пролетариаттың диктатуразын боттандырарының кол чүүлү болур. СЭКП —ажылчы чоннарның социалистиг турғузугну быжыглаар база хөгжүдер дээш демиселинде оларның мурнакчы отряды, ажылчы чоннарның хөй-нинти болгаш база ол ышкаш күрүнениң бүгү организацияларының удуртукчу өзээ болур. Коммунистиг партияның марксисчи-ленинчи теорияга үндезилетинген политиказы совет улустуң үндезин эрге-ажыктарын илередип турар. ССРЭ-ге коммунистиг нинтилелди турғузарының оруктарын болгаш аргаларын партия болгаш Совет күрүне Аныяктарының Эвилелин даныып алгаш, ССРЭ-ге коммунизм тудуушкунунга аныяк салгакчыларның чогаадыкчы күжүн мобилизастап турар.

ССРЭ-ниң Коммунистиг партиязы, Советтер, профэвилелдери, кооперация, Аныяктарның Эвилели болгаш ажылчы чоннарның хөй-нинти янзы-бүрү организацияларының хөй адырларлыг системазы ажылчын аңгының диктатуразының эптиг, шын турғустунган эзлдек механизми болуп турар, оон ажыл-чорудулгазын партия чаңгыс аай сорулгаже —коммунизмче угландырып турар.

Советтер—пролетариат диктатуразының күрүне хевири

В. И. Ленин Совет эрге-чагырганы пролетариат диктатуразының күрүне хевири кылдыр ажыткан. Париж Коммуназының дуржулгазын, а ол ышкаш 1905—1907 чылдарның орус революциязының болгаш Россияга 1917 чылда болган февраль революциязының дуржулгазын өөренип база түңнеп көргеш, Ленин болза, парламентарлыг республиканы пролетариаттың күрүне эрге-чагыргазының эң таарымчалыг хевири Советтерниң республиказы болур дээр дугайын айыткан.

Бодунуң алдарлыг «Апрель тезистериге» ол улуг ажыдыышкынны кылып турган, В. И. Ленин мынча деп бижээн: «Парламентарлыг республика эвес — Ажылчыннар Депутаттарының Советтериниң республиказы» херек (Чогаалдар, т. 24, арын 5).

Совет эрге-чагырга —күрүнениң эргечагыргазының чаа хевири, ажылчы чоннарны чүүл-базын мөлчүдделден болгаш дарлалдан долузу-биле хостаарынга таарыштыр турғустунган чаа хевириниң күрүнези ол. Совет эрге-чагырганың тыптып келгени-биле буржуаз демократтыг парламентаризмнин үези төнген болгаш бүгү делегей төөгүзүнге чаа эге —пролетаржы диктатураның үези эгелээн деп Ленин айтып турган.

Советтериниң күжү хамыктың мурнунда чүдел дизе, олар ажылчы чоннарның революстуг энергиязының, инициативазының болгаш чогаадыкчы аргаларының хөгжүлдезинге таарымчалыг бүгү байдалдарны турғузуп турар эң массалыг болгаш эң демократтыг күрүне организациязы болуп турар чорукта болур.

Совет эрге-чагырганың иштики утказы чүдел дээрге, ажылчы чоннарның боттарының эң массалыг болгаш революстуг организациялары болур Советтер күрүнениң бүгү эрге-чагыргазының болгаш күрүнениң бүгү аппарадының доктаамал болгаш карачаңгыс политиктиг үндезини болуп турарында. Буржуаз парламентаризмниң үезинде күрүнени эргелеп баштаарындан чайлатырып турган ажылчы массалар Советтери дамчыштыр күрүнени эргелеп баштаар ажылга доктаамал болгаш харын шинтирлии-биле киржип турар.

Совет эрге-чагырга ажылчыннарны болгаш тараачыннарны күрүнениң удуртур аппарады-биле чарылбас кылдыр харылзаштырып, күрүнени эргелеп баштаарынга оларны өөредип турар.

Совет эрге-чагырга эң-не интернационалчы күрүне эрге-чагыргазы болур. Буржуаз демократизм националдарның деңэвес чоруун быжыктырарынга чедирип турда, Совет эрге-чагырга, янзы-бүрү националдарның ажылчы массаларының кады ажылдажылгазынга даянып алгаш, кандыг-даа хевириниң национал дарлалын узуткаан, бүгү нацияларның деңэргезин херек кырында хандырган болгаш оларны чаңгыс аай, найыралдыг өг-бүлеге сырый каттыштырган. Совет күрүнениң төөгүлүг хөгжүлдезинин дуржулгазы бистиң партиявыстың ленинчи-сталинчы национал политиказының шынныын тодаргай бадыткаан. Ол мерген угаанныг политика националдар аразының көрүшпес болгаш адаанашкак чоруун узуткаарынга, ССРЭ-ниң улустарының бот-боттарының аразында идегелин болгаш бузулбас найыралын бадыткап турғузарынга чедирген.

Марксизм-ленинизм Совет күрүнениң чаа экономиканы турғузарда төөгүде эң бир дугаар быра болур хүлээлгелиг күчүлүг чогаадыкчы күш болур онза ролюн ажыткан. Бистиң күрүневистин бо онза ролю ийи чүүл байдал-биле тайылбырлатынар: бирээде, эрткен революцияларда өөрүлгениң бир хевирин өске хевир-биле солун турганы ышкаш эвес, харын Совет эрге-чагырга болза кижини кижи мөлчүүрүнүң кандыг-даа хевирин чок кылыр ужурлуг; ийиде, пролетар революциязы социалистиг ажыл-агыйның кандыг-даа белен хевирлери чок турда эгелээр, ынчангаш ажыл-агыйның чаа, социалистиг хевирин турғузар ужурлуг.

Совет күрүне болза, социализмни болгаш коммунизмни турғузарда ажылчынларның болгаш тараачыннарның холунда кол чепсээ болуп турар.

Совет күрүнениң быжыг болгаш күчүлүг чоруун чайгылыш чокка бедидерин Коммунистиг партия биле Совет чазак бодунун эң чугула сорулгазы деп санап турар. Совет күрүнени быжыглаарының болгаш күштелдирериниң үндезини болза, социалистиг экономиканы болгаш культураны улам ыңай көдүрери, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин, совет нинтилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвин болгаш ССРЭ-ниң улустарының найыралын быжыглаары болур.

Совет күрүнени бүгү хемчег-биле күштелдирери — коммунизмни турғузарының эргежок чугула негелдези ол.

Улус демократиязы—пролетариат диктатуразының чаа хевири

Советтер төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болзажок, ынчанмыже олар пролетариаттың диктатуразының болдунуп болур карачаңгыс хевири эвес. Октябрь революциязының мурнуу чарында бижээн «Күрүне болгаш революция» деп номунга Ленин капитализмден коммунизмче шилчилгенің үези политиктиг кайгамчык хөй болгаш янзы-бүрү хевирлерлиг болбайн барып шыдавас, ынчалза-даа оларның иштики утказы чаңгыс—пролетариаттың диктатуразы болуру чайлаш чок деп айыткан.

Улуг Ленинниң баш бурунгаар гениалдыг көргенин төөгү долузу-биле бадыткаан. Делегейниң ийиги дайынынга Совет Эвилелинин төөгүлүг тиилелгезиниң түңнелинде фашизмни чылча шапкан болгаш демократтыг шимчээшкин көстүп көрбээни бедик деңнелге көдүрүлген, Европаның база Азияның эзээн каш чурттары империалистиг системадан чарлып үнген. Ол чурттарның ажылчы чоннары коммунистиг база ажылчын партияларның удуртулгазы-биле буржуазияның болгаш помещиктерниң эрге-чагыргазын дүжүр октааннар, боттарының чурттарынга улус демократиязының ёзу-чурумун турғусканнар.

Улус демократтыг турғузугнуң үндезини болза, ажылчын аңгының удуртур ролю турда ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели болур. «Бистиң революстуг чаартылгаларывыстың үндезин өзээ болгаш шимчедикчи күжү болза, ажылчы аңгының удуртулгазында ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели турган болгаш турар. Ажылчын аңгы капитализмге болгаш фашизмге удур он-он чылдар иштинде демиселинге ажылчы тараачыннарның кол массалары-биле эвилелин быжыглаан. Ол эвилелди калбартыры, быжыглаары, ханыладыры болза, улус эрге-чагыргазының политиказының кол принциви, оон күжүнүң болгаш чедишкиниериниң үндезини болур» деп эш Б. Берут чугаалаан.

Улус демократиязының чурттарында политиктиг эрге-чагырга: Кыдат Улус Республикада улус төлээлериниң Бүгү-кыдат хуралының болгаш чер-чериниң хуралдарының, Польша Улус Республикада сеймниң болгаш улус советтериниң, Венгрияда Национал хуралдың болгаш чер-чериниң советтериниң, Чехословак Республикада Национал хуралдың болгаш национал комитеттериниң, Болгарияның Улус Республиказында улустуң хуралының болгаш улус комитеттериниң нүүрү-биле болгаш өскеде-даа чурттарда чоннуң холунда туруп турар.

ССРЭ-ден ылгаштыр улус демократияның чурттарында хөй партиялыг система туруп турар. Ынчалза-даа, ында башкарыкчы болгаш удуртукчу күш болза, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар болур. Демократтыг политиктиг партиялар, ажылчы чоннарның янзы-бүрү массалыг организациялары улус фронтузунуң калбак хөй-нинти-политиктиг организацияларында каттыжып турар — Кыдатта чаңгыс аай демократтыг фронт, Болгарияда Ада-чурт фронтузу дээн чижектиг өскеде-даа улус фронтузунуң организацияларынга даянмышаан, ажылчын аңгы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле удуртурун хандырып турар.

Коммунистиг партияларның удуртукчу ролю — улус демократтыг турғузугнуң амыдыралчы үндезини. Венгрияның ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң пленуму ада-чурт фронтузунда оон ролюн бичеледир дээн оппортунистиг оралдажыышкынны буруу шаап көргеш, мынчаар айыткан: «улус демократиязының турғузуунда эң чугула чүүл болза, ажылчын аңгының революстуг партиязының башкарыкчы болгаш удуртукчу ролдуг болурун хандырары болуру чугаажок. Ону хандырбас болза улус демократиязы чок» («Правда» 1955 чылдың марттың 10-да).

Буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже шилчип өскениниң түңнелинде бадыткатының турғустунган улус демократиязының турғузуу пролетариаттың диктатуразының функцияларын чедишкиниг күүседип турар: дүжүр октаткан өөрүкчү аңгыларның удурланыышкынын базарын, чуртту даштыкы халдаашкыннардан камгалаарын, социализмни турғузарын хандырып турар. «Улус демократиязының турғузуу... бистиң чуртувуска өөрүлгени болгаш түрелги чорукту чайбың орук-биле чок кылыр база чечектелип турар аас-кежиктиг социалистиг нинтилелди турғузар арганы хандырып турар»—деп Кыдат Улус Республиканың Конституциязында чугаалап турар.

Совет эрге-чагырга болгаш улус демократиязы — бо дээрге пролетариаттың диктатуразының чүгле аңгы-аңгы хевирлери. Оларның боттарының утка-шынары ажылчын аңгының эрге-чагыргазы болуп турар, ол эрге-чагырганы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннары-биле эвилелдежип алгаш боттандырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда пролетариаттың диктатуразының дугайында марксисчи-ленинчи өөредигни хажыдар, ажылчын аңгының күрүнезинин улуг ролюн кудуладыр дээн бүгү оралдажыышкыннарга удур эптеш чок демиселди чорудуп келген. Пролетариаттың диктатуразының дугайында марксисчи-ленинчи өөредигниң тиилетирбес күжүн амыдырал долузу-биле бадыткаан. Ол өөрөдигге үндезилээш бүгү кижи төрелгетенге коммунизмче баар орукту айытпышаан, ССРЭ-ниң болгаш улус демократиязының чурттарының улустары чаа нинтилелди чедишкиниг турғузуп турар.

В. НИКОЛАЕВ.

Марксизм-ленинизм пролетариаттың диктатуразының утка-шынарының дугайында

Пролетариаттың диктатуразы болза, буржуаз эрге-чагырганы революсчу ёзу-биле дүжүргениниң болгаш буржуаз күрүне аппарадын чуура шапканының түңнелинде турғустунган, пролетариаттың талазындан нинтилелдиң күрүне удуртулгазын чорудуп турар пролетариаттың күрүне эрге-чагыргазы-дыр. Пролетариаттың диктатуразы дээрге чүгле күчүлээшкин эвес деп Ленин айтып турган. Венгр ажылчыннарга чоруткан сураглыг кыйгырынга ол мынча деп бижээн: «Ынчалза-даа пролетариаттың диктатуразының утка-шынары чаңгыс күчүлээшкинде эвес, ынчангаш кол чүүлү күчүлээшкин эвес. Оон кол утка-шынары болза, ажылчы чоннарның мурнакчы отрядының, оон авангардының, оон карачаңгыс удуртукчузунун, пролетариаттың организастыында болгаш сагылга-чурумнуунда. Оон эчис

Марксизм-ленинизм—пролетариат диктатуразының дугайында

КӨДЭЭНИҢ ЧАА ЧҮҮЛДЕРИ

Колхозчу суурнуң дугайын бижиир дээнивис санында-ла, кедээ амыдыралдың эрткен үезин сактыр ужурга таваржы бээр бис. Эрткен үеже сагыш сала кааптар чөрүктан биктер совет кедээде болуп турар амгы эң ханы өскерлиишкиннерни улам илеи-биле эскерип, улам тодазы-биле көрүп антар бис.

Тывага революция мурнунда туруп турган коргунчуг үелерни, ажыгы арат кижи бодунуң түренги ажыл-агыйынга арай бооргда аргастанып амыдыран чораан үелерни Чыраа-Бажының улуг назылыг колхозчулары эки билирлер. Дыка хөй араттар Чыраа-Бажынга Хуурак чалаңның, Улуг-Хову аксынга Түмет хелиниин, Хорумнуг-Бежинге Нурзат чагырыкчының, Арыгда-Тейге Артык-Эмчи ламаның, Аныг-Чыргакыга Одай чалаңның, Дагыр-Шеринге Суузунак чагырыкчының болган өске-даа феодалдарының, байларның малын малдап, пажын паштаныш, бак караан көрүп чораннар. Эң дээре одар-белчиирлер, аяң-байлак хову-шынаалар маңаа феодалдарга, байларга, ламаларга хамааржыр чыгыр. Ийеи араттарга базар чер бешин чок чыгыы сагындырар турган.

Шаг-шагдан чаңчыл болуп салгатынып келген самдар кара өглер, арыгларже, даглларже чүк быдарадыр чажыпкан сай дег турганнар. Адаккы кидистерин каш өшкүү азы байларның малы үзерлеп чиген, кырында дээвирин ыш тудуп чиген, иштинге орган ойбаан өттүр аттыг кижини таныш каар ындыг самдар өглер кайда-даа бо-ла турар. Байларныңдаа аалдарының кыдынга ындыг самдар өглер ыяавыла турар. Ындыг өглерге кижилер-биле кады ховар эвесте-ле хойлар, хураганнар, болурга-быааалар кыштаар турган.

Чериниң хемчээли-даа улуг, малының, кижизиниң саны-даа хөй Хуурак чалаңның аалында курут дег ак-ак өргөөлерден өскүлеш аажок самдар өглериң бирээзинге хөнеде хураганнар-биле кожа бир оол төрүтүнген. Аас-кежик болуп, кедизинде азырай-даа бээр чадавас дээш, хөөрткүй авазы оглун Өлчей-оол деп адап алган. Ынчалза-даа «мал кажаазынга» төрүтүнген бичии оол ажыг кыштың соогунга шыдашпайн барган. Шак ол «бай аалдың» карацгы дүмбей, ядыы-түренги, каржыдошкун амыдыралын, Өлчей-оолдуң ол кээргенчиг болган коргунчуг өлүмүн колхозчу кырганнарның чамдыызы ам-даа ажыглыы-биле сактып орар. Хүннер, дүннер, айлар, чылдар шак ол самдар өгге өөрүшкүнү-даа, аас-кежикти-даа эккеп бербейн, бодунуң пэт чаңчыккан коруму-биле ынчаар эртип-ле, эртип-ле турган...

Ынчаарга шак ындыг сактыышкыннар чүгле Чыраа-Бажында бе ынчаш? Чок, ындыг сактыышкыннар Каа-Хемде, Бии-Хемде-даа, Чаатыда, Шагаан-Арыгда-даа, Балыктыгда, Бай-Тайгада-даа,—кайда-даа демей-ле бар. Ам ол черлер биске кырынай-да сыр өскө кыдыр кестүп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы сумузунуң Чыраа-Бажында ам кандыгы көрүп-даа көрээлиңер.

«Чериниң хемчээли-даа улуг, кижизиниң, малының саны-даа хөй» шак ол бай суурда 1955 чылда чаа төрүтүннеринни үжен ажыгны бүрүткөөн. Оларны Чадааанаың божудулга бажыңының эмчилери чырык өртемчейже үткүп алганнар, оларны Чыраа-Бажы суурнуң эмнелгезинің эмчилери Болонтьева, Серенмаа олар хайгаараан доруктуруп турарлар. Кудазын чоокта чаа ёзулаан аныяк колхозчулар Хорлуг-оол биле Чуына оларның өг-бүлезинде төрүтүнген Нина чылыг, чырык бажында доругуп, кичээнгей-биле бүргедип, ада-иениң сагыш салыышкынына чаесыктырып өзүп орар. Тудуг бригадазында ажылдап турар Седен-Сот биле колхоз библиотеказының эргелекчизи Борбак олар уруун Света деп адап алганнар. Шак ол орлан омак уруг, Чыраа-Бажы суурда бистің үс чылывыстың ортан үезинде амыдыралче кирген өске-даа бичии хамаатылар-биле бир дөмей, ядыы-түренги деп чүвени көрбес, ажыг-качыгдал-биле долган аяктың эриин амзавас.

Чыраа-Бажы суурда кудалажмышкыннар удаа-дараа болуп турар. Кедээниң ХБАБ черинде чаа-чаа дыка хөй өг-бүле өрүткетирген. Тудугжу Седен-Сот клубтуң библиотека эргелекчизи Борбак-биле, ногаа бригадазының удуртукчузу Саанчык ында ажылдап турар Тооруккай-биле, хову бригадазында Алдын-Херел Көкбиле, мал бригадазында Бичей саанчы Доос-Кара-биле, тудугжу Мойнаа хову бригадазында Өөдей-биле өг-бүлени бо чылын чаа тутканнар.

Бо бүгү чаа үүлдер кедээниң амыдыралын совет өг-бүле бүрүзүнге кайтакчык эргим шак ол сүрээлдиг өөрүшкү-биле каастап, хайныктырып, долдуруп турар.

Мырынай чоокка чедир-ле аалдарында тарамык быдаргай, боттарының чаржынчыг «өнчүзүнге» чыпшыр шырытырып алган араттар агаар-бойдустуң мурнунга шуут-ла арга күш чок чораннар. Каадашкын болуп тараа үнмээнде азы халап болуп мал чудааанда азы өг-бүле кежигүннериниң бирээзи зааранда хончуг берге турган. Чоок кавыда кожалар безин ындыг аар байдалга таварышкан кижиге дуза көргүзүптери четей турган. Чүге даорге кижи бүрүзү амы-хуузунда тускай, кижи бүрүзү чүгле бодунуң думчуунуң мурнуп көөр, самдар өөн долгандыр бодаар турган-на болгай.

Чаа амыдыралдың херели он бир чыл мурнунда чаазы-биле, күштүг чаагайы-биле үнүп келген. Улуг орус улустуң, Совет Эвилелиниң бүгү улустарының ачызында Чыргакының чону, Тываның бүгү араттары-биле бир дөмей, чечектелип болурунуң перспективтиг делгем оруунче кирген. Чыргакының черинге хайныыкынының тургузукчу ажыл, чаа, аас-кежиктиг амыдыралдың тудуушкуну эгелээн.

Совет Армияның хүрээлелинге албан эрттирип дооскаш, демобилизация ёзугаар халажып келген бир эр бодунуң Чөөн-Хемчик районунда төрөөн, чажындан эргим таныш черинче, «Коммунизмче орук» колхозуче чаныш бар чораан. Хоорайдан колхозунче чаныш бар чыткан грузовикке ол олурупкан. Шак ол хайыныг делгем оруктарже, үүс-үүс чылдарда эмдик чыткаш, бо чылын бир дугаар аңдартынган Ак-Хая ховузунче, аныяк-даа, улуг-даа кижилерниң өөрүшкүлүг арынарынче кээрү аңаа онза-ла эки болган.

— Силер «Коммунизмче оруктува» базрыңар ол бе?—деп, эрнинде өөрилчек салдыг, кыскаымаар боттуг колхозчу ашак оон айтырган. — Колхозта ажыл херек тергиин эки болдур ийин.

«Коммунизмче орук» колхозта ажылдеректиг канчан тергиин эки апарганын ол айтырбаан-даа, чүге даорге ында тыптып келгилээн чаа үүлдерни боттуң каразыбиле пооктан кеөрү аңаа сонуургаш чыг.

Колхозтуң сууру. Дургаар болгаш доора алаан хөй кудумчулар. Бир аай төлевидел ёзугаар туткан бедик каналарлыг, шевергин крышаларлыг чурталга бажыңнары. Клуб, библиотека, чеди чыл школазы, колхоз баштаар чериниң чаа бажыңы, оонбиле кожа харылзаа конторазы. Аңаа удавас радио белдирин дерип тургузар. Эмнелге чери, уруглар яслизи, магазин, электростанция оон-даа өске.

— Баштайгы үеде биске дыка берге турган—деп, колхоз даргазы Монгуш Сүзүдемович Настык-Доржу чугаалап турар.— «Коммунизмче орук» деп чаңгыс улуг колхозтуң орнунга үш бичии-бичии кедээ ажыл-агый артельдери турганнар. Ажылчын күжү чедишпес турган. Бистер хөгжүлденің алызын бодап дугурушкаш каттышкан бис. Чериис-даа хөй. Аңаа кандыг-даа ажылды калбартын болур. Кижиис саны-даа көвүдээн. Колхоз суурунуң тулуушкуну колхозчуларның үргүлчү бодап сонуурган чоруур чүүлү, чугаалажыышкыннарының темазы болуп турган.

Сууржулганың айтырыы колхозта шиитпирлетинген. Ынчанныже тудуг ажылы хүн-бүрүде-ле улам калбак хемчээлдиг болу бер чыдар. Колхоз суурунуң мурнуу талазында бо чылын чаа кудумчу немешкен. Ында бажыннарны колхозка чаа кирген кижилер болгаш өг-бүлеши чаа туткан аныяктар эзлеп алганнар.

Бажың бүрүзүнде делгем, чырык өрээлдер болгаш чем белеткээр кухня, хлеб быжыр печка, демир оруннар, куш дүгү сыртыктар, чымчак, арыг садыг чоорганнары, патефон, дааранар машина, клеенкалыг стол...

Шаанда арат кижи бир азы чартык шин тараазын ажаарда далган, тараага-даа, эт, саржага-даа чедиимес, чүгле ол саржыны арык суунга хоюдун чип, «тараалыг, тараа чок-даа болза чыл ажа бээр, дагаалыг, дагаа чок-даа болза дан адып кээр» деп идегелге хөөнүн эдип, аргастанып амыдыран чораан.

Ам өске үелер—өске чаа үүлдер. Ам колхозчу өг-бүленің бүдүн чыл дургузунда чем-сүүзүнү чүгле аржылыг далган, өремелиг тараа эвес, харын чаагай чыттыг ак хлеб, манчы-хуужур, чаглыг өөт, картошка, капуста, помидор, огурец, сметана болу берген. Оон чылдагааны тодаргай: колхозчу өг-бүленің чүвеге чедингир, шыдалгыр чоруу колхозтуң бодунуң экономиктиг байдалынган хамааржыр. Экономика талазы-биле быжыг, эки бо кедээ ажылагый артелинде колхозчулар күш-хүнүнге тарааны, өске-даа продуктуларны хереглелинден хөйнү ап турар. Колхоз чылгызының улуг кадарчызы эрткен чылын күш-хүнүнге 10 тонна хире тараана, 10 мүң ажыг рубльди алган; Хомушку Сүмбүүнүң өг-бүлези бурунгу чылын 5 тонна тараана, 4000 рубльди, эрткен чылын 10 тонна ажыг тараана, 11 мүң хире рубльди акша болу-биле алган.

Колхозтуң партия, комсомол организациялары, бүгү-ле совет хөй-ниити кижилерниң амыдыралынга шагдан тура болуп турган амыдырал талазы-биле коргунчуг болуушкуннарның социал дазылдарын артельчи амыдыралдың эгелээринден тура-ла одура шаап келген. Артельчи черде коллективтиг күш-ажыл, ховуларда бирги чергениң машиналары, школа, клуб, библиотека, ном болгаш солун—амгы Чыраа-Бажының эң-не боттуг демдектери бо-дур.

Хөрөөжен кижи шаанда чүгле өг эзлээр, өг иштиниң агар-ичик, ынчыза-даа кадыг ажылдарын кылыры-биле кызыгаарланыр, ожук долгандыр чыдар чүүлдерни таныылдаарынга өй турган. Ам өске үе—амыдыралдың, ажылдың чаа хевири. Колхозтуң мурнажчы саанчыларының бирээзи, инектерни быааазындан канчаар чарыңсаап өөредириниң база бир мастери эш Мыйдок — бүдүрүлгениң болгаш хөй-ниитиниң амыдыралының идепкейлиг киржикчизи, суму Соединиң депутады. Ол эрткен чылдың октябрь 1-ден бо чылдың октябрь 1-ге чедир бодунга быжыглатынган 10 инектериниң бирээзинден-не 1150 литр сүттү саап алган. Бүдүрүлгениң болгаш хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар хөрөөженнер хөй. Хөрөөжен чон—колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарында кайгамчык улуг күш деп чүвениң чижээн бо колхозтан көрүп бүзүреп болур.

Бир-ле катап колхозтуң хөрөөженниниң хуралы болган. Колхозу дээш, оон ажылы дээш хөрөөжен чоннуң сагыш-зарын кыскаарыр аңаа магадан бис. Колхозта уруглар яслизи кандыг-ла бир чыдаган-биле түр хагдына берген чүве-дир. Ол чорукка таарзынмайн, хөрөөженнер чөптүг болгаш дошкун негелдеви колхоз баштаар чериниң мурнунга шыңгызыыбиле тургусканнар.

— Яслини чүге хаап алган силер? Ажыл кылбайн, бажыңнарывыска чаңгыс-даа хүн олуруп шыдавас бис. Чаш ажытөлүү канчаарыл, яслини доп-дораан ажыдып берицер.

— Суурнуң эмнелге чериниң чанында божулга бажыңы чүге мынчага чедир тургустунмайн турарыл? Саатты хөрөөженнер божуурда, эъди аарый бергеш, Чадааныаже, 50 километр ырак черже чоруп турар бо чорукка чүге ам-даа эптежип турар бис?

Ийет, негелде кончуг чөптүг. Ол айтырыгны эң-не чоокку үеде шиитпирлезе чогуур.

Колхозтуң дээрезиниң эргелекчизи эш Седиптің амыдыралы шаанда кончуг берге чораан. 1941 чылда ол МЧАЭ-ге кирген. Оон улаштыр кедээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү апарган. Сес уруглар-лыг, оларның үжү «Коммунизмче орук» колхозка төрүтүнген. Эрткен чылын Седип 3 тонна тараана, үш муң рубльди күш-хүнүнге алган.

— Бисте чеди чыл школазы бар. Ында мээң үш уругларым өөренип турар. Олар аңаа ортумак школаны доозуп алырлар. Колхозчуларның уруг-дарыы ортумак школага өөрензиннер харын. Бо шагда бүгүле кижилер эртем-билигли болур ужурлуг. Кырган бистер ышкаш эртем чок, согур чүве дег болурга кайыын боор—деп Седип чугаалаан.

— Бүдүүлүк, согур-даа болзувусса,—деп ол хүлүмзүрүй зарак хөлүг уламчылады,—бис ёзулуг оруктуу, Коммунистиг партияның айтыр берген оруун экизи-биле көрүп алган болгай бис. Аас-кежиктиг шагда келгенивис бо-дур ийин.

Суурнуң кудумчуларын кежээлерде карацгы-дүн шагда-ла бүргевестей берген. Колхозчуларның тудуп алган электростанциязы чүгле чурталга бажыңнарын, кудумчуларны, административтиг болгаш культураның черлерин, школаны чыдыып турар өвес. Сайгылгаан колхозчу кедээниң амыдыралының бүгү-ле талаларынче улам-улам-на ханылап кирип турар. Сайгылгаан кижиниң күш-ажылын чиигедип эгелей берген.

Колхоз суурунуң үстүү чарында, бүдүн чартык километр хире черде, саар инектиг механизастатынган чаа улуг фермазын тудуп турар. Ол удавас доостур. Инектерге чемни белеткээри болгаш өөрі ында механизастатынган турар, инектерни электри күжү-биле саарының кайгамчык эки залы тургустунар. Силос башняларындан кукурузаның амданныг силозун инектерге кижи холу-биле кедүрүп чедирбес, а аскылыг демир орукчар дамчыштыр сайгылгаан күжү-биле чедирер апаар. Малга чемни ол-ла хевээрзин бүдүнге өвес, харын тускай херекселдерге кыргып доораан, хандырып бээр апаар.

Колхозчулар боттарының артельчи амыдыралының даартагы хүнүн ынаныштыыбиле билип, бүзүрелдии-биле бодап турарлар. Ол даартагы хүн колхозчу кедээге кестүп көрбөөн улам-на чаа-чаа үүлдерни эккеп бээр.

К. САРЫГ.

Чурукта: «Коммунизмче орук» колхозтуң тудугжузу Седен-Сот болгаш библиотека эргелекчизи Борбак боттарының уруу Света. Олар квартираны колхозтан чаа алганнар.

Фото С. Феоктистовтуу.

РАЙОННАРДА ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

1955 чылдың октябрь 10-да (хуу-биле)

Районнар	Тараа	Картофель	Дазылында чемиштиглер
Улуг-Хем	100,0	100,0	100,0
Тес-Хем	100,0	100,0	100,0
Кызыл	100,0	100,0	100,0
Чаа-Хөл	100,0	100,0	78,5
Бии-Хем	100,0	100,0	78,1
Сүт-Хөл	100,0	100,0	—
Эрзин	100,0	100,0	—
Тожу	100,0	100,0	—
Каа-Хем	100,0	96,8	26,1
Таңды	100,0	91,1	100,0
Өвүр	100,0	—	—
Чөөн-Хемчик	98,5	100,0	—
Барыын-Хемчик	88,2	100,0	—
Бай-Тайга	76,7	100,0	100,0

РАЙОННАРДА СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИНИҢ, СИЛОС САЛЫЫШКЫНЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

1955 чылдың октябрь 10-да (хуу-биле)

Районнар	Сиген	Силос
Эрзин	110,0	101,5
Каа-Хем	102,9	64,0
Тожу	101,2	100,8
Чаа-Хөл	100,1	100,0
Өвүр	99,6	86,9
Бии-Хем	97,0	56,8
Чөөн-Хемчик	95,6	102,8
Кызыл	82,0	62,0
Сүт-Хөл	73,3	73,5
Улуг-Хем	65,0	47,1
Тес-Хем	64,3	23,8
Таңды	61,9	35,3
Бай-Тайга	42,8	28,6

РАЙОННАРДА КҮСКҮ ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

1955 чылдың октябрь 10-да (хуу-биле)

Улуг-Хем	166,1
Чаа-Хөл	129,4
Каа-Хем	121,9
Эрзин	100,8
Кызыл	97,6
Барыын-Хемчик	87,9
Сүт-Хөл	84,0
Таңды	75,9
Тес-Хем	63,2
Бии-Хем	62,3
Чөөн-Хемчик	61,2
Бай-Тайга	50,6
Өвүр	40,0
Тожу	—

Дааранныкчылардың чедиишкини

Кызылдың дааранылга комбинады беш чылдың сөөлгү чылы—1955 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш алган хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турарлар. Бо чылын 9 айларының планын ниитизи-биле 106,3 хуу, III кварталдың—105,2 хуу, сентябрь айының —105,2 хуу күүсеткен. Сентябрьда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 9,3 хуу бедиткен.

Оон иштинде бригадалардан сентябрь айның бүдүрүлге планын эш Соловьеваның бригадазы—179, эш Глушкованың—176,4 хуу, массалыг дааранылга цехинде эш Хударошкованың бригадазы—135, эш Останинаның—102 хуу күүсеткен. Сентябрьның планын дааранныкчылар эштер Сафронова 154, Ромашева 143, Абаскакова 136, Младенцева 131, Растопина 120 хуу күүсеткеннер.

Дааранныкчылар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 38 чыл ооңга болгаш СЭКП-ниң XX съездизинге төлептиг ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседирбиле күжениишкиниг ажылдан турарлар.

З. САГААЧЫ.

Мээң аалым

Ужар куш дег хостуг болгаш,
Улуг чуртум эргинр-дир мен.
Тараачынга, ажылчынга —
Танышпазым өөнүктерге
Таваржы бээр кижи-дир мен.
Даштыкыдан чедип келген
Аалчы-даа душчу бээр-дир.
«Аалыңар кайдал аан?» деп
(Таныжарда чурум ындыг),
Айтыргаштың турун бээр-дир.
Чаңгыс хоорай, можу адаш,
Харыылаарга черле четпес.
Сактырымга, долу эвес.
Харын-даа-ла сеткил ханмас.
Мээң аалым мында дээштин
Турган черим айтыш каар мен.
Мээң аалым мынаар дээштин
Тус-тус чүкче имнеп каар мен:
Мээң аалым, чүрээвисте,
Мээвис болур Москвада;
Чүктер сөөрткен поездиде;
Чуңма турлаа Тянь-Шаньда;
Эриктерин далай чугган
Эстония суурларында;
Айыраннаан, чимис өскен
Армения садтарында;
Балбак Сибирь кежир аккан
Хайым хемде —Енисейде.
Мээң аалым шак бо чыткан
Медээ-даажок улуг чуртта.
Ада-чуртум кызыгаарын
Ашпазымза, аалым ында.

С. СҮРЮН-ООЛ.

КИНО

„Амыдыралдың кичээндирии“

Кажан бо кинону көргениде ынаныпла, өг-бүлеге холбаштырган хөй-хөй совет кино чуруктар угаанга кирип келир. Кино уран-чүүлүнүң үр уттуалурбас чогаалын тургузуп турар «Мосфильм» деп киностудиязын Ленин ордени-биле шаңнаны дээш кижиге өөрүшкүлүг апаар. Драматург Е. Габрилович амыдыралга улуг чугула теманы, кижиниң амыдыралынга көл черни эзлеп турар теманы сценажыдарынга шилип алган.

«Амыдыралдың кичээндирии» деп кино ындыг чоруктуң дугайын чугаалап турар. Баштайгы көргүзүүлерден эгелээш-ле болуушкуннар чүткүлдүг, күштүү-биле калбарар. Бир-ле башкы институдунга студентилер экзаменнерге белеткенип турарлар. Ол дыка дүвүрээзиниг болгаш хайымныг. Ниити чурттала черинге өөрүбиле кады аныяк инженер Сергей Ромашко таварылга болуп кирип кээр. Аңаа бирле чараш студент кыс Наташа аажок таваржы бээр. Ол уруг эрес-дидим, каппаңай болгаш институтуна инженерге оза ыяклышып, аңаа бааарынга чөпшээрежир. Ол институдун катташ, Сергейже чөрүй баар.

Экран бисти беш чыл бурунгаарладыптар. Сергей Ромашко улуг тулугнуң кол инженери болуп, оон кадайы Наташа өг-бүле ээзи болуп — оглун доруктуруп, бажың ажылын кылып турар. Баштай кижиге бо өг-бүле дег аас кежиктиг улус чок, шупту-ла эки, таарымчалыг ышкан сагындырар. Ынчалза-даа ол частырыг болур.

Сергей биле Наташа аңгы-аңгы ажыдарлыг. Ромашко ажылче шымдыга берген, оон угаан-сагыжын тулуг ажылы хаара туткан. Бажыңынга ол ында-хаая кээп, Наташаның чурттап турары иштики хевирин сонуургавайн, ол өг-бүлезинден чоорту-ла, боду безин билбейн башкаланып бар чыдар.

Ромашконун өг-бүлезиниң канчаар чоорту бүгүп бар чыдарын фильмде кончуг эки көргүскен. Тудугнуң ажылчыннарының дыштанар хүнде организастаан селгүүстээшкининге баарда Наташага машина бээр деп болунуң аазаашкынын ол уттупкан: ол ажылдан дүн ортузунда чедип келген; оглунга чагыын ол күш чок болдурган, ынчангаш эң сөөлүнде оглу Тишканың төрүтүнген хүнүн таварышпыр воскресеньеде Волгага селгүүстээшкин кылыр деп аазаашкының уттупкан.

Наташа өг-бүледе сандараашкынны мунгарал-биле көрүп, ол ону ашаанга тайылбырлаарын оралдажын турар. Ынчалза-даа чоргаар Сергей ону ширинниг-биле үзе кирип турар. Хомудаан Наташа студент амыдыралдың үезинде өөнүү Ражже оглу-биле кады чөрүүр деп шиитпирлээр.

Ол чорук Сергейни безин дүвүретпээн. Ол вокзалга кадайы-биле ужурашкаш, ажыктыг, ниитилелге херектиг амыдыралче кадайының чүткүлүн база катап өөрүрер. Ийи чүректериң аразында соок чорук улгадыр. Наташа институтту доозар деп шиитпирлээр, аңаа оон өөнүктери дузалажып турар, Сергей чаа, харыысалгалыг томуйлаашкынны алган, Харьковче чоруптар.

Киноның чогаадыкчызы болгаш тургузукчузу Сергейни Харьковка хүрээлээн амыдыралды көргүспээннер. Оон хөрээ-даа чок. Наташаның ашаанга чедип келгени кыска көргүзүгде Ромашконуң кым болу бергени, ону кандыг кижилер хүрээлеп турары биске билдине бээр. Ол чоргаар, чүве болганга-ла бодун тогдунар, «мен» дээр ашарган. Сергейни чашаачылар болганы, бодунуң кежигүннериниң партия биледи бар деп чүвени ол уттупкан.

Эптежип алыры-биле чедип келген Наташа болза, Сергей кайы-даа хире өскерилбээн, харын дыка кудулап баткан деп чүвени билип каар. Ынчангаш ол институдун доозун алыры-биле чоруптар.

Партия болза, бодунуң кежигүннериниң шын эвес оруктан чайлаарынга, четпестерден адырлып алырынга кеззеде чогуур үезинде дузалап турар. Ол чорукту кинода күштүү-биле көргүскен. Ромашкону коммунистер шыңгызы-биле ай дээннер. Партия райкомунуң бюрозунуң хуралы бодунуң кижизидкчи ажылының талазыбиле эң-не күштүглериниң бирээзи болур.

Кинонуң төнчүзүн кайгамчыктыг эки кылган. Бистер инженер Ромашкону начальник эвес, а участоктуң тудуг таамалы болу бергенин көөр бис. Ынчалза-даа оон хоочун өөнүктери, бирги эзлчегде оон кадайы Наташа аңаа дузалары-биле чедип келир. Сергей болза, четпестери турза-даа ол ак-сеткилдиг кижи, талантылыг инженер. Коллектив, оон кадайы ындыг Ромашкога бүзүрел, оон база катап көдүрүп үнери дээш демисежин турар. Сергейниң таварышканы амыдыралдың кичээндирии ону хөй чүвеге өөредир, ону дедир эдлдирер.

«Амыдыралдың кичээндирии» деп кино бистің көрүкчүлеривистің улуг үнелээшкининге таварышкан. Чүге даорге оон темазы ёзулуг-ла амыдыралдың иштинден алдынган.

Н. АНДРЕЕВ.

Районда эмнелге албан черлериниң кышка белеткелин экижидер

Өвүр районнуң эмнелге албан черлериниң кышка белеткелдерин кылдыган, эмнелгениң иштики септелгези доозулган, чаа 6 печкаларны кылыш, эрги 5 печкаларны септеп алган, эмнелгениң даштыкы хаалгаларын бүрүн чаартып, чаа хаалгаларны кылган. Эмнелгениң чугайлаашкыны, иштики будуушкуну доозулган, эмнелгени долгандыр фундаментизин цементилеп дооскан. Кышкы одалгага 790 кубометр ыяшты эмнелгениң чанында сөөртүп алган. Эмнелгениң кышка белеткелинге быаанчы эш Чамбал идепкейлиг ажылдап, эмнелгениң соңга рамаларын, хаалгаларын эки шынарлыг кылып берген.

Дус-Даг, Саглы сумуларында эмнелге черлериниң кышка белеткели болгаш септелгели доозулган. Ол эмнелгелерниң кышкы одалгазынга 260 кулаш ыяшты белеткээн. Дус-Даг ның эмнелгезинге зарыг кижилерни чыттырып эмнээр бажыңны бүрүн доозуп, ажыглалга кирген.

Районда эмнелгелерниң септелгезинге акша-хөреңги болгаш дериг-херексел-биле областың кадык камгалал кылдызын эдээн эки дузаланыр дедегээрі чугула. Ылаңгыя районнуң эмнелге черлери дээди эртемниг 2, ортумак эртемниг 11 эмчи кадрлар-биле хандыртынган. Эмчи кадрларының амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдал тургустунган.

Ындыг болза-даа эмнелгелериниң кышка белеткел ажыдарында ам-даа чедир хандыртынмаан үүлдер бар. Саглы, Дус-Даг сумуларының Советтер даргалары эштер Кончук, Агбаан олар эмнелгелериниң одаар ыяжын чүгле черде белеткээн, ону сөөртүрүнче сагыш салбаан, ынчаарга Төргалыгның кижи эмнелгезинің кыжын одаар ыяжынга ам-даа 100 кубометр ыяшты немей белеткээри негетинин турар. Район төвүнде туттунуп турар уруглар яслизиниң тудуу бүрүн дооступ турар, оон иштики дериг-херекселин хандырар талазыбиле областың кадык камгалал кылдызының дузаламчызы негетинин турар.

Оон-биле холбаштыр районнуң эмнелге черлеринге болгаш уруглар яслизиниң аъш-чеминге хереглээр ногаа болгаш картофельди баш удур белеткээри чугула сорулга болуп турар.

Д. ШАГДЫР.

Клуб ажылынче кичээнгей салыр

Чөннуң культурлуг амыдыралының негелделерин хандырарынче бистің чуртуста улуг кичээнгейни салып турар. Оон түнелинде бистің областың район төптеринде культура бажыңнарының болгаш кедээ суурларда клубтарның четкизи чыл келген тудум калбарын, чоннуң билигнедерелин бедидеринге болгаш культурлуг дыштанылгазын эрттиреринге кайгамчык улуг рольду ойнап турар.

Ынчалзажок чамдык черлерде культураның ындыг одагларының оран-суурун болгаш ажыл-чорудулгазын экижидер дугайында боттуг хемчегларни албайн турар. Мооң тодаргай чижээнге Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта эш Чылбак-оол эргелекчилээн клубту көргүзүп болур. Бир эвес бо клубту септеп, дериг алыр болза, черле ёзулуг эки клубтарның санынга кирип болур. Ам ында чаңгыс-даа бүдүн эжик болгаш соңга чок. Эт-херекселдери эз-харыысалга чок чоруктуң уламындан үрелип, сандараан. Ында кышка хамаарыштыр кандыг-даа белеткел чок болгаш ол дугайында кым-даа сагыш човавайн турар.

Кедээ Советтиң даргазы эш Дамдын-оол клуб ажылын сонуурган, ону удуртурундан туржук, харын «1100 ажыг түүнүг акшаны клуб чарыгдалынга берген бис, ам хамык ужур клуб эргелекчизи эш Чылбак-оолда» деп бодундан хөйзу чугаалап турар.

Районнуң культура кылдызы болгаш «Большевик» колхозтуң баштаар чери база-ла бо клубтуң ажылын диргизип, оон кышка удур белеткелин эң хыска хуусаанын иштинде шалыпкын чорудар дугайты кандыг-даа сагыш салыышкының илерет-пейн турар.

Клубту шуут хаар бе, азы ону дарын дериг-херексээш, чоннуң культурлуг хандырылгазының ёзулуг одаа кылдыр ажылдадыр бе—деп, ам айтырыг ынчаар турган-ны болгай.

О. НАМДАРА.

Кадр-биле хандырар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артели эрткен чылын колхозта кижи эмнелгезинин бажының түткаш, районнуң кадык камгалал кылдызынге хүлээдип берген. Эмнелгеге аарыг улусту чыттырып эмнээринге таарыштыр, бир өрээлди 5 орунуг кыдыр дериг кылган.

Эмнелге салбыры кадрлар-биле хандыртынмааны-биле аарыг улус чыттырып эмнээр өрээл амдыгаа чедир ажыглатынмайн турар. Санитарка, аарыг улуска чем кылып бээр кижилер чок, чүгле ийи аныяк эмчилер ажылдап турарлар.

Эмнелгеге ажылдаза чогуур штатта көрдүнген кадрларны четчелеп бээр дугайында айтырыгны Нарын кедээ Совет болгаш колхоз баштаар чери районнуң кадык камгалал кылдызынге каш катап тургускан болза-даа, амдыгаа чедир кандыг-даа түнней чок болуп турар.

Н. НУРЗАТ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Прагада чеде бергени

ПРАГА. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазынын оралакчызы болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. П. Тарасов баштаан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери Чехословакияның Национал хуралының чаланын ёзугаар октябрь 10-да Прагада чеде берген.

Рузин аэродромун Чехословакияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн. Чехословак Республиканың Национал хуралының даргазы Зденек Фирлингер, премьер-министриң оралакчызы Вацлав Копецкий, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң секретары Иржи Гендрих, министрлер Ладислав Штол, Франтишек Кагуда, Йозеф Плойгар, Эмауил Шлехта, даштыкы херектер министриниң оралакчызы Гертруда Секанинова-Чакртова, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Прага область комитединиң секретары Бедржих Козелка, чехословак-совет найырал эвилелиниң ТК-зының секретары Олег Гомола болгаш оон-даа өскелер Совет Эвилелиниң парламент төлээлерин каап уткааннар.

ССРЭ-ниң Чехословакияда херектеринге тур бүзүретирген М. Д. Сытенко, совет элчин чериниң ажылдакчылары, парлалга төлээлекчилери база парламент төлээлерин каап уткаан.

Аэродромга чыылганнар Совет Эвилелиниң төлээлекчилеринге изиг байыр чедиряп турган.

Чехословак Республиканың Национал хуралының даргазы Зденек Фирлингерниң болдунуң байырлыг чугаазынга чугаалааны болза:

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң мындыг шылгарангай төлээлериниң келгени бистиң улустарывыстың аразында турып турар сеткилдиң ханызындан болгаш бузулбас найыралдың чаа херечилели болуп турар. Бо келишкин болза, фашизмге болгаш нацизмге удур бистиң дем каттыштырган аар-берге демиселивистиң үезинде тывылган болгаш социализм тургузуушкунунуң улуг херээнге каңналып быжыгып турар акы-дуңма белдирлерни быжыглаарынга база кайы-кайызын эки билчиринге идиг бээр.

Бир чурттуң улузунуң соңгутурган төлээлекчилериниң өске чурттуң улузунуң төлээлекчилери-биле болгаш ажылчы чоннарның эң-не калбак кезектери-биле мындыг янзылыг ужуражыышкыннары ийи чурттарның айтырыгларын эң ханы билчиринге идиг берип, тайбың дээш бистиң демиселивиске бистиң даянныр ужурлуувус улустар аразының эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар деп силерниң санал-оналыңарга каттыжып турар бис.

Бодунуң тугунда бүгү нацияларның хосталгазының, дең эргезиниң болгаш бот тускайланыр эргезиниң ленинчи чаагай идеяларын бижээн Совет даштыкы политиканың чедишкиннерин Чехословакияның улустары ханы ынакшыл-биле хайгаарап турар дээрзин З. Фирлингер демдеглээн. Совет Эвилели бодунуң догуннаашкынының 38 чылдарының дургузунда ол ленинчи чаагай идеялардан кажандаа атказрлаваан деп чүвени оратор онзалап демдеглээн.

Быжыг болгаш чөптүг тайбың боду чаягаар чедип келбес, ону бистиң хүн бүрүдеги чүткүлдүг күш-ажылывыс-биле, бистиң иштики сырый каттыжышкынывыс-биле болгаш социалистиг интернационализмниң улуг идеязынга бердиниишкин-биле чедип алыр ужурлуг деп чүвени медереп билип турар бис. Чаа дайыннарның чайлаш чогунуң бодалдарындан кеззе мөңгеде ойталаарын болгаш бистиң күженишкиннеривисти тайбынга ынакшылдыг кижи төрелгетенниң чогаадыкчы сорулгаларын чедип алырынче углаарын кижи төрелгетенден шуут негеп турар бөгүнгү эргилделиг үе-чаданың улуг сорулгаларының бедиинге турар ужурлуг бис.

Тиилелге дээрге, депшилгениң болгаш тайбыңның херээнің талазынга болур дээрзинге бүзүреп болур бис деп З. Фирлингер чугаалаан.

Совет парламент төлээлериниң баштыңы М. П. Тарасов бүгү совет улустуң мурнундан Прага хоорайның чурттакчыларынга болгаш бүгү чехословак улуска акы-дуңманың изиг байырын аэродромга бодунуң кылган медеглелинге дамчыткан.

— Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Республиканың улустары Чехословакияда бистиң келгенивисти бистиң улустарывыстың аразында төөгү талазы-биле ханы дазылдарлыг акы-дуңмалышкы бузулбас найыралдың чырыткыланчак илереи кылыр үнелеп турарынга шупту бүгүреп турар бис деп М. П. Тарасов чугаалаан. Совет кижилер болза, Чехословакияның улузунуң амыдыралын болгаш чедиишкиннерин улуг соңуургал-биле хайгаарап, оон-биле кады оон бүгү чедиишкиннеринге сеткилдиң ханызындан өөрүп турар, чүге дээрге, чехословак улустуң чедиишкиннери улус-демократтыг өске-даа чурттарның улустарының чедиишкиннери ышкаш социализм лагерин улам-на быжыглап, ону тайбыңның эглиш дивес чөленгижи кылып турар.

Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Республиканың тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуң хандырарынче угланган тайбынга ынакшылдыг политиказын делегейниң чонунуң кайгамчык хөй нуруузу бүрүнү-биле билип болгаш изин-биле деткип турар. Тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң ол политиказы тайбынга ынакшылдыг улустарның улуг болгаш улам-на өзүп турар деткимчезин моон соңгаар-даа алыры чигзиниг чок.

Түңнелинде М. П. Тарасов чехословак улус тургузукчу күш-ажылынга болгаш тайбың дээш соксаал чок демиселинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун аңаа күзеп, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Республиканың улустарының аразында меңге, бузулбас найыралдың алдары дээш йөрээлдер салган.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Югославияда чоруп турары

ЗЕНИЦА, октябрь 11. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң даргазы А. П. Волков баштаан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери октябрь 10-да тускай поезд-биле Зеницада чеде берген. Югославияның Улус Скупщиназының база Босниянның болгаш Герцеговинаның Улус Скупщиназының депутады, Босниянын болгаш Герцеговинаның коммунистер Эвилелиниң ТК-зының секретары, чоокта чаа югослав парламент төлээлериниң составынга Совет Эвилелинге чораан Цветин Миятович, Босниянның болгаш Герцеговинаның профэвилелдер Эвилелиниң даргазы Никола Котле, Зеницаның район улус комитединиң даргазы Илия Материч, «Зеница» деп металлургия комбинадының директору Миленко Йовичич болгаш Зеницаның культура болгаш хөй-иштии амыдыралының өске-даа төлээлекчилери төлээлерни вокзалга каап уткаан.

Югославияда эң улуг дээн Зеницада металлургия комбинады-биле төлээлер танышкан. Ам 10 муң ажыг кижи ажылдап турар ол бүдүрүлге дайын сөөлүндеги чылдарның дургузунда 6 катап өскен. Комбинатты калбартыр талазы-биле бүгү ажылдар 1957 чылда доостур. Оон соонда ол дайын мурнунда турганынга көөрде 10 катап хөй продукцияны бере бээр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң алдары дээш тургускан дүштеки шайлалгага Зеницаның район улус комитединиң даргазы Илия Материч найыралдыг Совет Эвилелиниң төлээлекчилеринге Зеницаның хамаатыларының мурнундан байыр чедирери менээ аажок өөрүнчүгдүр деп чугаалаан. Мында Зеницада-даа, бүгү Югославияда-даа бистиң чедип ап четиккен бүгү чүүлдеривисти силерге көргүзүп болурувус биске онза үнелиг деп ол чугаалаан. Биске хөй бергелер турган, ынчалзажок кызымаккай күш-ажылдың түннелинде оларны ажып эрткен бис.

«Зеница» комбинатты Югославияның бүгү улустары тудуп турар. Югослав улустарның найыралы мында каңналып, быжыгып турар—деп ол чугаалаан.

Төлээлерниң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Брянскиниң паровоз тудуунуң заводунуң директору А. Ф. Гармашев харыы сөс чугаалаан, Зеницаның ажылчы чоннарынга совет кижилерден чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Комбинатты эргип көргениниң соонда төлээлер улам ыңай Сараевоже чорупкан.

Польша-совет найыралдың ниитилелиниң съездизи

ВАРШАВА. Октябрь 8-те Варшавага польша-совет найыралдың ниитилелиниң Бүгү-польша V съездизи ажыттынган, оон ажылында ниитилелдиң бүгү воеводстволарда чер-чер организацияларын төлээлеп турар 1200 хире төлээлер, а ол ышкаш хөй санныг аалчылар киржип турар.

Съездиниң хүн чурумунда — ниитилелдиң кол баштаар чериниң отчёду, уставка өскертилгелер болгаш кол баштаар черниң соңгулдалары.

Даштыкы-биле культурлуг харылзааның Бүгү-эвилел ниитилелиниң мурнундан И. И. Мазепа байыр чедирген, оон чугаазын төлээлер болгаш аалчылар изии-биле уткааннар. Оон соонда кол баштаар черниң даргазының оралакчызы С. Игнар IV болгаш V съездилериң аразында үениң дургузунда польша-совет найыралдың ниитилелиниң ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди кылган. Польша болгаш совет улустарның аразында найыралдың идеязы бодунуң төрээн чуртунга аас-кежиин, оон чечектелиишкинин күзеп турар поляк кижи бүрүзүнге, патриот өүрүзүнге чоок болгаш эргим үнелиг деп йгнар чугаалаан.

Польша-совет найыралдың хөгжүлдезиниң хөй-хөй илерээшкиннериниң бирээзи болза, ниитилелдиң хүрээлениниң чайгылыш чок өзүлдези болур деп илеткелчи үргүлчүлеп чугаалаан. 1946 чылда ниитилел шоолуг эвес —56 муң ажыг кежигүннерлиг турган. Ам үеде оон хүрээлеңнеринде 7,5 миллион ажыг кижи, оларның иштинде 1 миллион 200 муң ажыы тараачыннар. Ниитилел польша улустуң калбак кезииниң ортузунга Совет Эвилелиниң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле, совет улус ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезиниң талазы-биле чедиишкиннерин нептередип турар. Илеткелчи польша-совет найыралдың ниитилелиниң моон соңгааргы сорулгаларын чугаалаан.

ВАРШАВА. Польша-совет найыралдың ниитилелиниң Бүгү-польша V съездизиниң ажылы октябрь 9-та Варшавага доозулган.

Съезд ниитилелдиң кол баштаар черинин ажылының дугайында отчётту база төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажып көрген.

Санал берген төлээлер кол баштаар черниң ажылында четпестерни айтып, ниитилелдиң ажыл-чорудулгазын экижидеринче угланган тодаргай саналдарны киргген болгаш оон бүгү чер-чер организацияларының ажылын улам күштелдириниң эргежок чугулазын демдеглээнер.

Съезд польша-совет найыралдың ниитилелиниң чаа Уставын хүлээп алган, кол баштаар черниң болгаш төп ревизия комиссиязының чаа составын соңгаан. Ниитилелдиң удуртукчу органынга партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары, интеллигенцияның төлээлекчилери киргеннер.

(СЭТА).

Польша-совет найыралдың айының доозулганы

ВАРШАВА. Польша Улус Республикада польша-совет найыралдың чаңчыл болган айы доозулган. Ук айның үезинде бүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге, суурларга, чер болгаш бүдүрүлге кооперативтеринге Совет Эвилелиниң улус ажылагыйының болгаш культуразының хөгжүлдезиниң, а ол ышкаш ССРЭ-ниң болгаш демократтыг лагерьниң чурттарының даштыкы политиказының дугайында он-он муң лекцияларны болгаш илеткелдерни номчаан.

Ай үезинде польша суурларга «Мичуринчи неделяны» чоруткан. Агротехника эртемниң чедиишкиннериниң дугайында, бедик дүжүттерниң мастерлериниң чедиишкиннериниң дугайында илеткелдерни мун-мун тараачыннар дыңнаан. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораан экскурсияларның киржикчилери-биле ужуражыышкыннар болган.

Совет техниканың болгаш рационализацияның декадазын база чоруткан. Металлургияның, машина тудуунуң болгаш чурттуң өске-даа бүдүрүлгелеринге бүдүрүлгениң польша болгаш совет мурнакчыларының ажылының аргаларын көргүскен.

Айның түңнел үе-чадазы болза, Польшаның болгаш Совет Белоруссияның аразынга культурлуг харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарының база калбартырының лозунгузунуң адаа-биле эрткен Белорус культураның декадазы болган. Декадага киржири-биле БССР-ниң культура ажылдакчыларының төлээлери Польшага чеде берген, оон составынга чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер, Белоруссияның Янка Купала аттыг күрүгениң шин театрының болгаш өске-даа белорус театрларының артистери келген.

Польша-совет найыралдың ниитилелиниң Варшавага доозулган V съездизи польша болгаш совет улустарның аразынга бузулбас найыралдың болгаш акы-дуңма кады ажылдажылганың демдээниң адаа-биле эрткен ук айның түңнелдерин үндүрген.

(СЭТА).

1905—1907 чылдарның революциязынга алдар болдурган Варшавада эртем сессиязы

ВАРШАВА. Польшага 1905—1907 чылларда болган революцияга алдар болдурган эртем сессиязы октябрь 10-да Варшавага ажыттынган. Сессияның ажылында —чурттуң дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел институттарының эртемден-төөгүчүлери, а ол ышкаш СЭКП Төп Комитединиң чанында Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинның институдунуң директору Т. Д. Обичкинге баштатган совет эртемденнериниң төлээлери, Чехословакияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Румынияның, Болгарияның болгаш Албанияның эртемденнериниң төлээлери база киржип турар.

Сессияның ажыдыышкынынга ПКАП-ның Төп Комитединиң бирги секретары Болеслав Берут болгаш Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң даргазы А. Завадский, ПКАП-ның Төп Комитединиң Политбюро кежигүннери Якуб Берман, Эдвард Охаб, Франтишек Южвяк елар келгеннер.

«Ажылчын аңгы 1905—1907 чылларның революциязынга социал болгаш национал хосталга дээш польша улустуң демиселиниң бажынга» деп илеткелди ПКАП-ның ТК-зының партия төөгүзүнүң килдизинин удуртукчузу Тадеуш Даниишевский кылган.

Сессия дөрт хонукта үргүлчүлөөр. «1905—1907 чылларның революциязында польша хаан чериниң тараачын массалары», «Польшага 1905—1907 чылларның революциязының чылларында улустуң-хосталгалыг демиселиниң айтырыглары» база «Польшаның болгаш Россияның улус массаларының дайынчы кады ажылдажылгазы» деп илеткелдерни база чугаалажып көрген турар.

(СЭТА).

Румын-совет найырал айы

БУХАРЕСТ. Румын-совет найырал айы Румын Улус Республикада эгелээн.

Айның эгелээшкини Совет Эвилели-биле найыралдыг харылзааларның румын ниитилелиниң (Арлус) IV съезди Бухарестиге ажыттынганы-биле демдеглетинген.

Съездиниң ажылы чоруп турар Национал улуг хуралдың хуралдаар залынга ниитилелдиң 6 миллион ажыг кежигүннерин төлээлээн, чуруттуң бүгү черлериндеи келген 400 ажыг төлээлер чыылган. Хөй санныг аалчылар болгаш даштыкы төлээлер база олуржуп турар.

Президиумда—Румынияның ажылчын партиязының ТК-зының бирги секретары Г. Георгиу-Деж, Национал улуг хуралдың президиумунуң даргазы Петру Гроза, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Киву Стойка, Румынияның ажылчын партиязының ТК-зының секретары Иосиф Кишиневский, Румынияның ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү Георге Апостол болгаш партияның болгаш чазактың өске-даа удуртукчулары, ССРЭ-ниң Румынияда элчини А. А. Епишев, айны таварыштыр Румынияда барган совет төлээлериниң удуртукчузу —ССРЭ-ниң Юстиция министриниң бирги оралакчызы П. И. Кудрявцев болгаш өскелер.

Арлустуң чиңгине чөвүлелиниң даргазы академик К. Пархон допчу эге сес-биле съездини ажыткан.

Румынияның ажылчын партиязының Төп Комитединден болгаш румын чазактан съездиге чоруткан байырын номчаан соонда эрткен съездилен бээр үениң иштинде ниитилелдиң ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди Арлустуң чиңгине чөвүлелиниң даргазының оралакчызы академик И. Мургулеску илеткел кылган. Эрткен беш чылдың иштинде бистиң ниитилеливис румын улустуң болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралдыг харылзааларны быжыдарының талазы-биле бодунуң ажылын үргүлчүлеп турган деп ол чугаалаан. Бо найырал болза, бистиң улузувустуң төөгүзүнде кажандаа дешилгелиг фактор болуп келген. Улус-демократтыг эрге-чаңгырганың чыдарында румын-совет найырал чаа уткашынарлыг болу берген, акы-дуңма дүн улустарның найыралы чаа амыдырал тургузуушкунунуң ниити сорулгазы-биле каттышканы болу берген.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак политиказы-биле, экономика, эртем болгаш культура талазы-биле ССРЭ-ниң чедиишкиннери-биле хоорайның болгаш көдээ калбак ажылчы массаларын канчаар таныштырып турарын, мурнакчы совет дуржулганы Румынияда шиңгээдип алыры болгаш чогаадыкчы ажыглаары дээш Арлус канчаар демисежип турарын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Бо ажыл-чорудулганың ачызы-биле Арлус бүгү румын улустуң идегелин болгаш бедик үнелээшкинин чаалап алган деп Мургулеску чугаалаан.

Илеткел соонда совет төлээлериниң удуртукчузу П. И. Кудрявцев съездиниң киржикчилеринге байыр чедирген.

Оон соонда академик И. Мургулескунуң илеткелиниң талазы-биле санал-шүүмчүлелдер эгелээн.

(СЭТА).

Уругвайның компартиязының XVI съездизи

МОНТЕВИДЕО. Уругвайның Коммунистиг партиязының XVI съездизи болуп эрткен.

Национал комитеттиң болгаш контроль комиссиязының отчет илеткелдериниң талазы-биле резолюцияны съезд чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаан болгаш национал комитетти соңгаан, партияның чаа программын болгаш уставын ажылдап кылырын аңаа даскан.

Съезд чиңгине секретарының албан-дужаалын күш чок болдургаш, партияның күүсекчи комитедин болгаш секретариадын соңгаан. Бир дугаар секретарьга Родней Арисмендини соңгаан.

Съездиниң хүлээп алган резолюциязында партияның болгаш оон кадрларының политиктиг болгаш идеологтуг деңнелин моон соңгаар көдүрериниң оруктары төлевилетинген.

Тайбың дээш демиселди оон ыңай хөгжүдерин, америк империализм-биле чазактың чөпшээрежилгелеринге удур демиселдиң улус комитеттеринче массаны организастаарын, амыдыралдың өртээн чигедирин съезд кыйгырган. Империализмниң болгаш улуг чер ээлериниң дэрлалындан национал хосталганың демократтыг фронтузун организастаарының үндезини болур ажылчын аңгының чаңгыс өвин болгаш тараачыннар-биле ажылчын аңгының эвилелин быжыглаарын, чер реформазын эртирери дээш демиселди күштелдирери-биле көдээге тараачыннарны кооперативтерже, профэвилелдерже болгаш өске-даа организацияларже организастаарын бүгү хемчег-биле деткирин съезд кыйгырган. «Партияның XVI съездизи партияның дыка быжыг чаңгыс эвинин» болгаш «бистиң улузувустуң хосталгазы дээш демисежир оон арга-мергежилдиниин илергейлээшкини болган» деп «Хустисна» солун бижип турар.

(СЭТА).

Фор биле Аденауэрниң чугаалажыышкыннарының түңнелдеринге

ПАРИЖ. Францияның министрлер чөвүлелиниң даргазы Фор биле Герман Федералдыг Республиканың канцлери Аденауэрниң аразынга чугаалажыышкыннар Люксембургка доозулган.

Ийи талаларның «күзел-соруктарының дүгжүп турарының» дугайында база «Европаның хемчээлинге герман-француз кады ажылдажылганың оруу-биле бурунгаар баарынга» оларның беленниң дугайында ниити бүзүредилгени чугаалажыышкыннар дугайында сөөлгү дыңнадыгла илереди турар.

Оон-биле кады, Парижтиң хөй-хөй хайгаракчыларының демдеглеп турары-биле алырга, люксембург чугаалажыышкыннары француз чазак бөлүктериниң ол чугаалажыышкыннарга салып турган идегелдерин шынзыктырбайн барган.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Совет Эвилелиниң Чазак төлээлериниң баштыңы М. А. Сусловтуң Берлинден үнүпкени

БЕРЛИН. октябрь 9. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың алды чыл оюнуң байырлалынга чораан, Совет Эвилелиниң Чазак төлээлериниң баштыңы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиум кежигүнү болгаш секретары М. А. Суслов Берлинден Москваже үнүпкен.

Берлиниң Шенефель деп аэродромунга М. А. Сусловту Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри О. Гротеволь, ГСЧП ТК-зының бирги секретары болгаш ГДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы В. Ульбрихт, ГДР-ниң улустуң палатазының даргазының бирги оралакчызы Г. Матерн, премьер-министриниң оралакчылары Л. Больц, Г. Рау, О. Нушке, П. Шольц болгаш Г. Лох, ГСЧП ТК-ның политбюро кежигүннери Ф. Эльснер болгаш К. Ширдеван, ГКП-ниң Төп эргелелиниң бирги секретары М. Рейман, хостуг немец профэвилелдериниң каттыжышкынының даргазы Г. Варике, ГСЧП-ниң Улуг Берлин организациязының бирги секретары А. Нейман, ГСЧП ТК-ның секретарьлары А. Нордем, Г. Циллер болгаш К. Хагер, Герман Демократтыг Республиканың министрлери, демократтыг партияларның болгаш массалыг организацияларның сураглыг ажылдакчылары, ГДР-ниң даштыкы херектер министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары үдээннер.

Совет Эвилелиниң Чазак төлээлериниң баштыңы М. А. Сусловту ССРЭ-ниң Герман Демократтыг Республикада Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Г. М. Пушкин, ССРЭ-ниң Химия үлетпүрүүнүн министри О. М. Тихомиров, улус демократиязының чамдык чурттарының ам-даа Берлинде турар чазак төлээлериниң кежигүннери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери үдээннер.

Аэродромга үдеп келгеннериң аразында ССРЭ-ниң ГДР-де элчин чериниң бирги секретары А. Л. Орлов, элчин чериниң чөвүлекчилери Е. П. Питовранов болгаш С. Т. Аставин, Германияда бөлүк совет шериглериниң командылалының төлээлекчилери.

Совет Эвилелиниң Чазак төлээлериниң алдары дээш аэродромга хүндүлел таныылың чыскааган болгаш ССРЭ-ниң болгаш Герман демократтыг Республиканың күрүне Гимнилерин күүсеткен.

М. А. Суслов аэродромга моон адаанда медеглелди кылган:

Эш Премьер-Министр, эштер болгаш өңнүктер!

Биске чылыг хүлээп алыышкынны көргүскен дугайында Герман Демократтыг Республиканың чазаанга болгаш Берлиниң ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан өөрүп четиргенивисти Совет Чазак төлээлериниң мурнундан Берлинден үнүп чоруурумда илередип тур мен. Герман Демократтыг Республикада социализм тургузукчулары — кайгамчык кижилер-биле бистиң ужуражыышкыннарывыстың дугайында хайныккан сагыш сеткилдиг чоруп тур бис.

Чаа амыдырал тудуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун республиканың бүгү ажылчы чоннарынга болгаш силерге күзедивис.

Герман Демократтыг Республика быжыгып, чечектелзин!

Совет болгаш герман улустарның аразында найырал делгерезин!

Байырлыг, эргим өңнүктер!

БИЧИИ УРУГЛАРГА НОГААЛАР БОЛГАШ КАТ-ЧИМИСТЕР СУУК ЧҮҮЛДЕРИН БЕЛЕТКЕП БЭЭРИ

Ногаалар, чимистер болгаш каттар витаминнерлиг болгаш минералдыг дустарлыг болур. Хайындырып турар үеде витаминнериң чамдыызы бакыраар, а чамдыктары минералдыг дустар ышкаш сугже шилчий бээр. Ынчангаш ногааларны, кат-чимистери чигге чиири кончуг ажыктыг. Бичии уругларга кат-чимистерден, ногаалардан кылган чиг суук чүүлдерни сүмелеп турар.

Чимистерде, каттарда болгаш ногааларда микробтар болгаш ижин куруттарының чуургалары чоруп болур чадавас. Ынчангаш суук чүүлдерни белеткеп турар үеде арыг-шеверни онза сагыыры чугула.

Суук чүүлдерни белеткеп турар столду, клеёнканы, саваларны, маряны хамыктың мурнунда изиг суг-биле чуур. Саваларны болгаш марляны оон соонда изиг суг-биле саара кудар. Ногааларны, кат-чимистерни азы каттарны изиг суг-биле чуур азы изиг суг-биле шүүрге саара кудар. Холдарны чылыг суг-биле савацнап, щёткалап чуруу чугула, ылаңгыя дыргактарны эки чуур.

Суук чүүлдерни кылырда чүгле баалыңныг, шаажаң азы шил саваларны ажыглаары чугула.

Суук чүүлдерни бар-ла каттардан — вишнялардан, мыжырашкаттан, инеккараадан честеккаттан, көккаттан, кызыраккаттан, а ол ышкаш помидорлардан, капустадан, морковьтан, яблокдан, мандариннерден, апельсиннерден, лимоннардан, виноградтан болгаш өске-даа чимистерден болгаш каттардан кылып болур.

Суук чүүлдерни тускай приборнуң (пресстиң) дузаламчызы-биле азы марля өттүр сы тудуп үндүрер.

Каттарны шопулактар-биле сы базар, ногааларны болгаш чимистерни дадарбас каңнардан кылган бижектер-биле үүредир кезер (өске металлдар-биле витаминнер тудушкаш дүрген баксыраар). Морковьту щётка-биле эки чуур, оон соонда чидиг бижек-биле сивирер, ынчангаш база катап чуур, изиг суг-биле хөме кудар болгаш үүредир дүрбүүр. Алдынган чүүлдү марля өттүр сы тудар.

Сы туттунган суук чүүлге эзилдирген чигирни холуур. Ону чигириниң болгаш сугнуң деңкезин-биле катай хайындырар. Чижээ, 2 столовая шопулааның ишти чигирге 2 столовая шопулаа сугну кудар.

Янзы-бүрү ногааларның болгаш кат-чимистерниң суук чүүлдеринде янзы-бүрү витаминнер болгаш минералдыг дустар чоруур. Ынчангаш суук чүүлдерни морковька лимону-биле, морковька томады-биле болгаш өске-даа чүүлдерби-биле холууру ажыктыг. Морковьканың суук чүүлү А витамин-биле бай, ону барык-ла өске бүгү суук чүүлдерге немээрин сүмелеп турар.

Суук чүүлдерни чүгле чаңгыс хүнде кылыр болгаш оларны соок черге халыптыг савага шыгжаары чугула. Капустаның суук чүүлүн кылганының соонда бичии уругларга бээр; бир эвес ол бичии-ле турар болза, амданы баксырай бээр.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериянын—3—65,

ТС — 02319. Культура эргелелинин типографиязы.